

Број: 17-14-1-954-2/14
Сарајево, 25. април 2014. године

ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА

 BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

PRIMLJENO: 28.04.2014			
Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
01/02-05-2-568		14	

H

Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00 и 32/13), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије у погледу прекограничног програма Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру Инструмента за претприступну помоћ за 2013. годину. Споразум је потписала гђа. Невенка Савић, директорица Дирекције за европске интеграције БиХ, 06. фебруара 2014. године, у Сарајеву.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који заступницима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Борис Буха

Broj: 08/1-41-05-2-7541-2/13
Sarajevo, 14.04.2014. godine

PREDSJEDNIŠTVO
BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

PRIMLJENO: 24-04-2014.....20.....

Organizaciona jedinica	Klasifikacijski oznaka	Redni broj	Droj priloga
17	11-1	954-1	

16. Ministarstva
22.04.14
B.B.

PREDSJEDNIŠTVO
BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

Predmet: Prijedlog Odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske Komisije u pogledu prekograničnog programa Bosna i Hercegovina – Crna Gora u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć za 2013. godinu, dostavlja se

U prilogu akta dostavljamo prijedlog Odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske Komisije u pogledu prekograničnog programa Bosna i Hercegovina – Crna Gora u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć za 2013. godinu, koji je potpisan u Sarajevu 6. februara 2014. godine.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je na 46. redovnoj sjednici, održanoj 5. decembra 2013. godine, donijelo Odluku o prihvatanju Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske Komisije u pogledu prekograničnog programa Bosna i Hercegovina – Crna Gora u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć za 2013. godinu i ovlastilo Nevenku Savić, Direktoricu za evropske integracije Bosne i Hercegovine da isti potpiše. Kopija Odluke Predsjedništva Bosne i Hercegovine, broj: 01-50-1-3493-17/13. od 5. decembra 2013. godine je u prilogu ovog akta.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na svojoj 89. sjednici, održanoj 4. aprila 2014. godine, utvrdilo Prijedlog o ratifikaciji predmetnog Sporazuma.

Molimo da Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, u skladu sa odgovarajućim odredbama Zakona o postupku zaključivanja i izvršavanja međunarodnih ugovora ("Službeni glasnik BiH" broj 29/00 i 32/13), provede postupak ratifikacije Ugovora.

S poštovanjem,

Prilog: kao u tekstu

MINISTAR
dr. Zlatko Lagumdžija

SPORAZUM O FINANCIRANJU

IZMEĐU

BOSNE I HERCEGOVINE

I

EUROPSKE KOMISIJE

**GLEDE PREKOGRANIČNOG PROGRAMA
BOSNA I HERCEGOVINA - CRNA GORA**

U OKVIRU INSTRUMENTA ZA PRETPRISTUPNU

POMOĆ

ZA 2013. GODINU

(Centralizirano upravljanje)

SADRŽAJ

Preambula

- 1. Program**
- 2. Realizacija programa**
- 3. Odgovorne strukture i nadležna tijela**
- 4. Financiranje**
- 5. Rok za ugovaranje**
- 6. Rok za izvršavanje ugovora**
- 7. Rok za isplatu sredstava**
- 8. Tretiranje primitaka**
- 9. Prihvatljivost troškova**
- 10. Čuvanje dokumentacije**
- 11. Mapa puta za decentralizaciju bez ex ante kontrola**
- 12. Tumačenje**
- 13. Djelomična nevalidnost i nenamjerni propusti**
- 14. Pregled, izmjena i dopuna**
- 15. Prekid**
- 16. Rješavanje razlika**
- 17. Obavijesti**
- 18. Broj originalnih primjeraka**
- 19. Dodaci**
- 20. Stupanje na snagu**

Dodatak A **Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora u okviru IPA komponente prekogranične suradnje za 2013. godinu koji je usvojen prema Odluci Komisije C(2012)8074 od 08. studenog 2012. godine**

Dodatak B **Okvirni sporazum između Komisije Europskih zajednica i Bosne i Hercegovine od 20. veljače 2008. godine**

Dodatak C **Izvješćivanje**

SPORAZUM O FINANCIRANJU

BOSNA I HERCEGOVINA

i

EUROPSKA KOMISIJA

dalje u tekstu zajednički označeni kao "Stranke", ili pojedinačno kao "zemlja korisnica" u slučaju Bosne i Hercegovine, ili kao "Komisija" u slučaju Europske komisije.

S obzirom da:

- (a) Dana 01. kolovoza 2006, Vijeće Europske unije je usvojilo Uredbu (EZ) broj 1085 / 2006 za uspostavu instrumenta za pretpristupnu pomoć (u daljnjem tekstu: "Okvirna IPA uredba"). Stupivši na snagu od 01. siječnja 2007. ovaj instrument predstavlja jedinstveni pravni temelj za pružanje financijske pomoći zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima u njihovim nastojanjima da unaprijede političke, gospodarske i institucionalne reforme s ciljem njihovog eventualnog učlanjenja u Europsku uniju.
- (b) Dana 12. lipnja 2007. Komisija je usvojila Uredbu (EZ) broj 718/2007, kojom se provodi Okvirna IPA uredba, kojom se detaljno razrađuju odredbe o primjenjivom upravljanju i kontroli (u daljnjem tekstu: "IPA Uredba o realizaciji").
- (c) Pomoć Europske unije u okviru instrumenta za pretpristupnu pomoć treba nastaviti podržavati zemlje korisnice u njihovim nastojanjima da ojačaju demokratske institucije i vladavinu prava, reformu javne uprave, provedbu gospodarskih reformi, poštivanje ljudskih i manjinskih prava, promicanje jednakosti spolova, podržavanje razvoja civilnog društva i unaprijeđenje regionalne suradnje, kao i pomirenje i rekonstrukciju, te doprinos održivom razvoju i smanjenju siromaštva.

Za potencijalne kandidate pomoć Europske unije također može obuhvatati usklađivanje s *pravnom stečevinom* EU, kao i potporu za investicijske projekte, osobito ciljajući na izgradnju kapaciteta upravljanja u području regionalnog razvoja, razvoja ljudskih potencijala i ruralnog razvoja.

- (d) Stranke su zaključile 20. veljače 2008. godine Okvirni sporazum kojim se utvrđuju opći uvjeti suradnje i realizacije pomoći Europske unije u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć.
- (e) "Višegodišnji Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora" za godine 2007 - 2013 usvojen je Odlukom C(2007)6350 od 18. prosinca 2007, i revidiran Odlukom C(2010)5828 od 20. kolovoza 2010. godine i Odlukom o realizaciji C(2012)8074 od 08. studenog 2012. godine (dalje u tekstu: "program"). Ovaj program provodi Komisija na centraliziranom temelju.
- (f) Neophodno je za realizaciju ovog programa da Stranke zaključe Sporazum o financiranju za utvrđivanje uvjeta za isporuku pomoći Europske unije i pravilnik i postupke za isplatu u svezi s tom pomoći, kao i uvjete pod kojim će se upravljati tom pomoći.

DOGOVORILI SU SLIJEDEĆE:

1 PROGRAM

Komisija će putem granta doprinijeti financiranju slijedećeg programa, koji je izložen u Dodatku A ovog Sporazuma.

Program broj: Bosna i Hercegovina: 2013/023-685 (CRIS)

Naslov: Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora u okviru IPA komponente prekogranične suradnje za 2013. godinu.

2 REALIZACIJA PROGRAMA

- (1) Ovaj program realizira Komisija na centraliziranom temelju, u smislu Članka 53a Uredbe Vijeća (EZ Euratom) br. 1605/2002 o Financijskoj uredbi koja se primjenjuje na opći proračun Europskih zajednica, kako je posljednji put izmijenjena i dopunjena Uredbom (EZ, Euratom) br. 1525/2007 od 17. prosinca 2007. godine (dalje u tekstu: "Financijska uredba").
- (2) Program se realizuje sukladno odredbama Okvirnog sporazuma o Pravilniku za suradnju u svezi s Pomoći EU za Bosnu i Hercegovinu i realizaciju Pomoći u okviru Instrumenta pomoći za pretpistup (IPA) koji su Stranke zaključile 20. veljače 2008. godine (dalje u tekstu: "Okvirni sporazum"), koji je izložen u Dodatku B ovog Sporazuma.

3 ODGOVORNE STRUKTURE I NADLEŽNI ORGANI

- (1) Korisnik određuje nacionalnog IPA koordinatora, sukladno Okvirnom sporazumu, koji nastupa kao predstavnik Korisnika pred Komisijom. On/ona osiguravaju održavanje bliske veze između Komisije i Korisnika glede općeg procesa pristupanja i glede pomoći za pretpristup EU u okviru IPA.
- (2) Nacionalni IPA koordinador odgovoran je za koordinaciju sudjelovanja zemlje korisnice u mjerodavnim prekograničnim programima kao i u transnacionalnim, međuregionalnim i programima morskih slivova u okviru drugih instrumenata Europske unije.
- (3) Zemlje korisnice uspostavljaju operativne strukture za dio programa koji se odnosi na njihov teritorij. Njihove funkcije i odgovornosti su definirane u programu prekogranične suradnje, uz izuzetak tendera, ugovaranja i plaćanja, koji spadaju u odgovornost Komisije.

- (4) Operativna struktura usko surađuje u realizaciji ovog programa s operativnom strukturom / (-ama) Crne Gore.
- (5) Operativne strukture i zemlje sudionice uspostavljaju zajedničko tehničko tajništvo koje pruža pomoć operativnim strukturama i zajednički nadzorni odbor prema Članku 142 IPA Uredbe o realizaciji u izvršavanju svojih preuzetih obveza.

Zajedničko tehničko tajništvo može imati uspostavljene podružnice u svakoj od zemalja sudionica.

4 FINANCIRANJE

Financiranje za realizaciju ovog Sporazuma je kako slijedi:

- (a) Doprinos Europske unije za 2013. godinu je fiksiran na maksimalno 600.000 EUR (šest stotina tisuća eura) za dio programa koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu, kako je navedeno u Priritku A1 i Dodatku A ovog Sporazuma. Međutim, plaćanje doprinosa Europske unije od strane Komisije vrši se u okviru raspoloživih sredstava;
- (b) Troškove odgovornih struktura i nadležnih tijela koje uspostavlja država korisnica za provođenje programa snosi Korisnik uz izuzetak troškova navedenih u Članku 94(1)(f) IPA Uredbe o realizaciji, kako je navedeno u Dodatku A ovog Sporazuma.

5 ROK ZA UGOVARANJE

- (1) Pojedinačni ugovori i sporazumi kojima se realizira ovaj Sporazum zaključuju se najkasnije do tri godine nakon datuma zaključivanja ovog Sporazuma.
- (2) Sredstva za koja nije potpisan ugovor prije isteka roka za ugovaranje se otkazuju.

6 ROK ZA IZVRŠAVANJE UGOVORA

- (1) Ugovori moraju biti izvršeni u roku od maksimalno 2 godine od isteka datuma za ugovaranje.
- (2) Rok za izvršavanje ugovora može biti produljen prije istjecanja njegovog roka za završetak u opravdanim slučajevima.

7 ROK ZA ISPLATU SREDSTAVA

- (1) Isplata sredstava mora biti izvršena najkasnije godinu dana nakon krajnjeg roka za izvršavanje ugovora.
- (2) Rok za isplatu sredstava može biti produljen prije istjecanja njegovog krajnjeg roka u opravdanim slučajevima.

8 TRETIRANJE PRIMITAKA

- (1) Primici u svrhu IPA uključuju prihod ostvaren u operaciji, tijekom razdoblja njenog sufinanciranja, od prodaje, iznajmljivanja, usluge registracije/naknada za usluge ili drugih jednakovrijednih primitaka osim:
 - (a) prihoda ostvarenih tijekom ekonomskog vijeka sufinanciranih investicija u slučaju investicija u tvrtke;
 - (b) prihoda ostvarenih u okviru mjere financijskog inženjeringa, uključujući poduzetnički kapital i sredstva za zajmove, garantna sredstva, leasing;
 - (c) gdje je primjenjivo, doprinosa iz privatnog sektora za sufinanciranje operacija, koji se prikazuju zajedno s javnim doprinosom u financijskim tablicama programa.
- (2) Primici kako su prethodno određeni u stavku 1, predstavljaju prihod koji se oduzima od iznosa prihvatljivih troškova za predmetne operacije. Najkasnije do zatvaranja programa, takvi prihodi oduzimaju se od prihvatljivih troškova predmetne operacije u potpunosti ili razmjerno, ovisno o tome jesu li ostvareni u cijelosti ili samo djelomično kroz sufinanciranu operaciju.

9 PRIHVATLJIVOST TROŠKOVA

- (1) Izdaci u okviru programa u Dodatku A su prihvatljivi za doprinos Europske unije ako su zapravo nastali nakon potpisivanja ovog Sporazuma.
- (2) Slijedeći troškovi nisu prihvatljivi za doprinos Europske unije u okviru programa u Dodatku A:
 - (a) porezi, uključujući porez na dodanu vrijednost;
 - (b) carinske i uvozne pristojbe, ili neke druge pristojbe;
 - (c) kupnja, zakupnina ili leasing zemljišta i postojećih zgrada;
 - (d) novčane kazne, financijski penali i sudski troškovi;
 - (e) operativni troškovi;
 - (f) polovna oprema;
 - (g) bankarski troškovi, troškovi jamstava i slične pristojbe;
 - (h) troškovi konverzije, troškovi i gubici u svezi s bilo kojom komponentom posebnih deviznih euro računa, kao i drugi čisto financijski troškovi;
 - (i) ostali doprinosi u naturi;

- (j) kamata na dug.

(3) Iznimno od prethodnog stavka 2 slijedeći izdaci su prihvatljivi:

- (a) porezi na dodanu vrijednost, ako su ispunjeni slijedeći uvjeti:
 - (i) porezi na dodanu vrijednost se ne mogu povratiti ni na koji način;
 - (ii) utvrđeno je da ih snosi krajnji korisnik, i
 - (iii) oni su jasno identificirani u prijedlogu projekta.
- (b) troškovi koji se odnose na transnacionalne financijske transakcije;
- (c) u slučaju kada provedba neke aktivnosti zahtijeva otvaranje zasebnog računa ili više njih, bankovni troškovi za otvaranje i vođenje računa;
- (d) naknade za pravne savjete, bilježničke naknade, troškovi tehničkih ili financijskih stručnjaka i računovodstveni ili revizijski troškovi, ako su izravno povezani sa sufinanciranom operacijom i neophodni su za njenu pripremu ili provedbu;
- (e) troškovi jamstva banke ili druge financijske institucije, u mjeri u kojoj se ta jamstva zahtijevaju prema državnim zakonima i zakonima EU;
- (f) opći troškovi, pod uvjetom da se temelje na stvarnim troškovima vezanim za izvršenje predmetne operacije. Jedinствене paušalne stope temeljene na prosječnim troškovima ne smiju premašivati 25% od izravnih troškova operacije koji mogu utjecati na razinu općih troškova. Obračun se u redno dokumentira i periodično pregleda;
- (g) kupnja zemljišta za iznos do 10% prihvatljivih troškova u predmetnoj aktivnosti.

(4) Osim tehničke pomoći za prekogranični program iz Članka 94 IPA Uredbe o realizaciji, slijedeći izdaci koje podmiruju tijela javne vlasti u pripremi ili provedbi operacije su prihvatljivi:

- (a) troškovi stručnih usluga koje pružaju javne vlasti, osim krajnjeg korisnika, u pripremi ili provedbi operacije;
- (b) troškovi pružanja usluga vezanih uz pripremu i provedbu operacija koje pruža javna vlast, koja je sama po sebi krajnji korisnik i koja provodi operaciju za vlastiti račun bez pribjegavanja drugim, vanjskim pružateljima usluga, ako su to dodatni troškovi i odnose se na same izdatke i izravno se plaćaju za sufinanciranu operaciju.

Predmetno nadležno javno tijelo ili fakturira troškove iz točke (a) ovog stavka prema krajnjem korisniku ili potvrđuje te troškove na temelju dokumenata ekvivalentne dokazne vrijednosti koji omogućavaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je to tijelo platilo za tu operaciju.

Troškovi iz točke (b) ovog stavka moraju biti potvrđeni pomoću dokumenata koji dopuštaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je predmetno javno tijelo platilo za tu aktivnost.

- (5) Bez obzira na odredbe stavaka 1 do 4, daljnja pravila o prihvatljivosti izdataka mogu biti propisana u prekograničnom programu u Dodatku A ovog Sporazuma.

10 ČUVANJE DOKUMENTACIJE

- (1) Svi dokumenti koji se odnose na program u Dodatku A spremaju se za razdoblje od najmanje pet godina od datuma na koji Parlament Europe odobri pražnjenje za proračunsku godinu na koju se predmetna dokumentacija odnosi.
- (2) U slučaju da program u Dodatku A nije definitivno zatvoren u roku koji je definiran u prethodnom stavku 1, dokumentacija koja se na njega odnosi čuva se do kraja godine koja slijedi godinu u kojoj je program iz Dodatak A zatvoren.

11 MAPA PUTA ZA DECENTRALIZACIJU BEZ EX ANTE KONTROLA

- (1) Zemlja korisnica uspostavlja detaljnu mapu puta sa indikativnim mjerilima i rokovima za postizanje decentralizacije sa *ex ante* kontrolama od strane Komisija. Pored toga, zemlja korisnica uspostavlja indikativnu mapu puta za postizanje decentralizacije bez *ex ante* kontrola od strane Komisije.
- (2) Komisija prati provedbu mape puta spomenute u stavku 1, i vodi računa o rezultatima koje zemlja korisnica ostvari u ovom kontekstu, posebice u pružanju pomoći. Mapa puta za postizanje decentralizacije bez *ex ante* kontrola može se odnositi na postupno ukidanje različitih vrsta *ex ante* kontrole.
- (3) Zemlja korisnica redovito izvješćuje Komisiju o napretku koji se ostvari u realizaciji ovog plana.

12 TUMAČENJE

- (1) Osim ako podliježu izričitim odredbama u ovom Sporazumu koje nalažu suprotno, termini uporabljeni u ovom Sporazumu imaju isto značenje koje im je pripisano u Okvirnoj IPA uredbi i IPA Uredbi o realizaciji.
- (2) Osim ako podliježu izričitim odredbama u ovom Sporazumu koje nalažu suprotno, sve reference na ovaj Sporazum su reference na Sporazum kako je izmijenjen, dopunjen, proširen ili zamijenjen s vremena na vrijeme.
- (3) Sva pozivanja na propise Vijeća ili Komisije odnose se na verziju tih uredbi kako je naznačeno. Ukoliko je potrebno, izmjene tih uredbi transponiraju se u ovaj Sporazum putem amandmana.
- (4) Naslovi u ovom Sporazumu nemaju nikakav pravni značaj i ne utječu na njegovo

tumačenje.

13 DJELOMIČNA NEVALIDNOST I NENAMJERNI PROPUSTI

- (1) Ako odredba ovog Sporazuma jeste ili postane nevažeća, ili ako ovaj Sporazum sadrži nenamjerne propuste, to neće utjecati na validnost ostalih odredbi ovog Sporazuma. Stranke će zamijeniti svaku nevaljanu odredbu valjanom odredbom koja je najbliža moguća svrsi i namjeni nevažeće odredbe.
- (2) Stranke će ispraviti bilo koji nenamjerni propust odredbom koja najbolje odgovara svrsi i namjeri ovog Sporazuma, sukladno Okvirnoj IPA uredbi i IPA Uredbi o realizaciji.

14 PREGLED, IZMJENA I DOPUNA

- (1) Provedba ovog Sporazuma biti će predmet periodičnih pregleda u vrijeme koje dogovore Stranke.
- (2) Svaki amandman koji dogovore Stranke biti će u pismenoj formi i biti će dio ovog Sporazuma. Takav amandman stupa na snagu na dan koji utvrde Stranke.

15 PREKID

- (1) Bez obzira na stavak 2, ovaj Sporazum prestaje važiti osam godina nakon datuma potpisivanja. Ovaj prekid ne isključuje mogućnost da Komisija izradi financijske korekcije sukladno Članku 56 pomenute IPA Uredbe o realizaciji.
- (2) Ovaj Sporazum može raskinuti bilo koja Stranka dostavljajući pismenu obavijest drugoj Stranci. Takav prekid stupa na snagu šest kalendarskih mjeseci od datuma pismene obavijesti.

16 RJEŠAVANJE RAZLIKA

- (1) Razlike koje proizlaze iz tumačenja, operacije i provedbe ovog Sporazuma, na bilo kojoj i na svim razinama sudjelovanja, rješavaju se mirnim putem kroz konzultacije među Strankama.
- (2) U odsustvu sporazumnog rješenja mirnim putem, bilo koja Stranka može uputiti predmet na arbitražu sukladno Opcionim pravilima Stalnog arbitražnog suda za arbitražu koja uključuje međunarodne organizacije i države, a koja su na snazi na dan potpisivanja ovog Sporazuma.
- (3) Jezik koji se koristi u arbitražnom postupku je engleski jezik. Nadležni organ za

zakazivanje je Glavni tajnik Stalnog arbitražnog suda, po zaprimanju pisanog zahtjeva koji podnese bilo koja Stranka. Odluka suca arbitražnog suda je obvezujuća za sve Stranke i ne postoji mogućnost žalbe.

17 OBAVIJESTI

- (1) Svaka komunikacija u svezi s ovim Sporazumom vrši se u pisanoj formi i na engleskom jeziku. Svaka komunikacija mora biti potpisana i mora se isporučiti kao originalni dokument ili putem faksimila.
- (2) Svaka komunikacija u svezi s ovim Sporazumom mora biti poslana na slijedeće adrese:

Za Komisiju:

Ured VD ravnateljice Paole Pampaloni
Europska Komisija
Opća uprava za proširenje / C
Rue de la Loi 170
B -1049 Bruxelles, Belgija
Faksimil: +32 229 68727

Za Zemlju korisnicu

Nevenka Savić
Nacionalni IPA koordinator
Direkcija za europske integracije
Trg BiH 1
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Faksimil: +387 33 703 198

18 BROJ ORIGINALNIH PRIMJERAKA

Ovaj Sporazum je sačinjen u dva primjerka na engleskom jeziku.

19 DODACI

Dodaci A, B i C čine integralni dio ovog Sporazuma.

20 STUPANJE NA SNAGU

Ovaj Sporazum stupa na snagu na dan potpisivanja. Ako Stranke potpišu dokument na različite datume, ovaj Sporazum stupa na snagu na dan kada ga potpiše druga od dvije Stranke.

Potpis, za i u ime Komisije

.....
Paola Pampaloni
VD Ravnateljica
Bruxelles, Belgija

Datum:

Potpis, za i u ime Bosne i Hercegovine

.....
Nevenka Savić
Nacionalni IPA koordinator
Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Datum: 6/2/2014

**DODATAK A PREKOGRANIČNI PROGRAM BOSNA I HERCEGOVINA –
CRNA GORA U OKVIRU IPA KOMPONENTE
PREKOGRANIČNE SURADNJE ZA 2013. GODINU KOJI JE
USVOJEN PREMA ODLUCI KOMISIJE C(2012)8074 OD 08.
studenog 2012. godine**

PRIVITAK A1: Prijedlog financiranja za 2013. godinu za Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora koji je usvojen Odlukom o realizaciji Komisije C(2012)8074 od 08. studenog 2012. godine.

PRIVITAK A2: Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora 2007-2013 revidiran Odlukom Komisije C(2012)8074 od 08. studenog 2012. godine.

DODATAK B

**OKVIRNI SPORAZUM IZMEĐU KOMISIJE EUROPSKIH
ZAJEDNICA I BOSNE I HERCEGOVINE, OD 20. VELJAČE
2008. GODINE**

DODATAK C IZVJEŠĆIVANJE

- (1) Operativne strukture zemalja korisnica koje sudjeluju u prekograničnom programu šalju Komisiji i odgovarajućim nacionalnim IPA koordinatorima godišnje izvješće i završno izvješće o realizaciji prekograničnog programa nakon pregleda od strane zajedničkog nadzornog odbora.

Godišnje izvješće se dostavlja do 30. lipnja svake godine i po prvi put u drugoj godini nakon usvajanja prekograničnog programa.

Završno izvješće se dostavlja najkasnije 6 mjeseci nakon zatvaranja prekograničnog programa.

- (2) Izvješća iz stavka 1 sadrže sljedeće podatke:

(a) napredak postignut u provedbi prekograničnog programa i prioritete u odnosu na njihove specifične ciljeve, verificirane ciljeve, sa kvantifikacijom, gdje god i kad god mogu biti kvantificirani, koristeći pokazatelje iz Članka 94(1)(d) IPA Uredbe o realizaciji na razini osi prioriteta;

(b) korake koje su poduzele operativne strukture i / ili zajednički nadzorni odbor za osiguranje kvalitete i učinkovitosti provedbe, naročito:

- mjere nadzora i evaluacije, uključujući aranžmane za prikupljanje podataka,

- pregled svih značajnih problema u provedbi prekograničnog programa i sve poduzete mjere;

- uporabu tehničke pomoći;

(c) mjere koje su poduzete da se osiguraju informacije i u javnosti objavi prekogranični program.

Gdje je potrebno, informacije iz točaka (a) do (c) ovog stavka mogu biti date u skraćenom obliku.

Podaci iz točke (b) ne moraju biti uključeni ako nije bilo značajne izmjene od prethodnog izvješća.

DODATAK 1:
FINANCIJSKI PRIJEDLOG ZA GODINE 2012. I 2013.
PREKOGRANIČNOG PROGRAMA
BOSNA I HERCEGOVINA - CRNA GORA

1. IDENTIFIKACIJA

Korisnici	Bosna i Hercegovina, Crna Gora
CRIS broj	Bosna i Hercegovina: 2012/023-595; 2013/023-687 Crna Gora: 2012/023-697, 2013/023-698
Godine	2012. i 2013.
Cijena	2012: Bosna i Hercegovina: 0.6 milijuna EUR Crna Gora: 0.6 milijuna EUR Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1.2 milijuna EUR 2013: Bosna i Hercegovina: 0.6 milijuna EUR Crna Gora: 0.6 milijuna EUR Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1.2 milijuna EUR
Operativne strukture	Bosna i Hercegovina: Direkcija za europske integracije Crna Gora: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
Tijelo za ugovaranje / Agencija za provođenje	Za Bosnu i Hercegovinu / Crnu Goru: Europska komisija
Konačni datum za zaključivanje Sporazuma o financiranju:	Za sredstva za 2012. godinu: najkasnije do 31. prosinca 2013.god. Za sredstva za 2013. godinu: najkasnije do 31. prosinca 2014. god.
Konačni datum za ugovaranje	3 godine nakon datuma za zaključivanja svakog Sporazuma o financiranju. Nema roka za reviziju i projekte evaluacije koji su pokriveni ovim Sporazumom o financiranju, prema Članku 166(2) Financijske uredbe. Ovi datumi se također odnose na državno sufinanciranje.
Krajnji rok za izvršenje	2 godine nakon krajnjeg datuma za ugovaranje za svaki Sporazum o financiranju. Ovi datumi se također odnose na državno sufinanciranje.
Kôd Sektora	33210, 43040, 41010, 14010, 16061, 11120, 91010
Predmetne proračunske linije	22.02.04.01
Predmetni voditelji programa	ELARG Jedinica C1
Predmetni voditelji provedbe	Za Bosnu i Hercegovinu: Delegacija EU u Bosni i Hercegovini, Operativni sektor Za Crnu Goru: Delegacija EU u Crnoj Gori, Operativni sektor

2. PREGLED

2.1. Uvod

2.1.1. Veza sa VIPD

Višegodišnji indikativni planski dokument (VIPD) 2011 - 2013 za Komponentu II - Prekogranična suradnja postavlja strateški okvir za programe koji se financiraju u okviru ove komponente, i to: programe prekogranične suradnje između zemalja kandidata/potencijalnih kandidata (na intra-zapadnim granicama Balkana) i programe prekogranične suradnje između njih i susjednih država članica EU.

IPA prekogranična suradnja kombinira koheziju i ciljeve vanjskih odnosa, uzimajući u obzir specifične pojedinačne potrebe pograničnih regiona. Prekogranične višegodišnje programe zajednički pripremaju partnerske zemlje. Prioriteti za IPA PGS pomoć su slijedeći:

- potpora prekogranične gospodarske, socijalne i teritorijalne suradnje u pograničnim područjima, i time poticanje društveno-gospodarskog razvoja pograničnih regija;
- rješavanje zajedničkih izazova u područjima kao što su okoliš, prirodno i kulturno naslijeđe, javno zdravstvo, spriječavanje i borba protiv organiziranog kriminala;
- osiguravanje učinkovitih i sigurnih granica;
- promoviranje zajedničkih manjih lokalnih aktivnosti ("ljudi-ljudima");
- potpora za mreže, pristup i pripravnost u hitnim slučajevima.

2.1.2. Proces programiranja

Prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore realizira se tijekom razdoblja 2007-2013. Prekogranični program se temelji na zajedničkom strateškom planiranju između dvije zemlje, a također je rezultat opsežnog procesa konzultacija s lokalnim akterima i potencijalnim korisnicima.

Proces programiranja odvijao se od prosinca 2006. do svibnja 2007. godine. Državne vlasti i operativne strukture dobile su pomoć u programiranju kroz projekt Prekogranične izgradnje institucija (CBIB), koji je regionalni projekt koji financira Europska unija.

U rujnu 2011. god. Zajednički nadzorni odbor je usvojio revidiranu verziju prekograničnog programa u kojem su dodana sredstva za 2012-2013. godinu u financijskoj tablici.

2.1.3. Popis prihvatljivih pod ručja i susjednih područja

U Bosni i Hercegovini prihvatljivo područje se sastoji od Sarajevske regije i Sjeveroistočne regije. Sve općine koje spadaju u ove dvije regije se stoga smatraju programski prihvatljivim. Prihvatljivo područje u Bosni i Hercegovini pokriva 20.909 km² u 56 općina. To predstavlja 38,51% teritorija Bosne i Hercegovine.

U Crnoj Gori programsko područje se sastoji od prihvatljivih područja i susjednih područja. Prihvatljivo područje obuhvata 12 općina: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Šavnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Berane i Kolašin.

Revidirani program obuhvaća Općinu Podgorica kao susjednu oblast. Prihvatljivo područje i susjedne oblasti predstavljaju 74,03% teritorija Crne Gore.

2.2. Globalni cilj programa

Poticanje zajedničkog održivog razvoja prekogranične oblasti, njezinih gospodarskih, kulturnih, prirodnih i ljudskih resursa i potencijala kroz jačanje kapaciteta ljudskih resursa i zajedničkih institucionalnih mreža među lokalnim zajednicama i lokalnim privatnim i javnim akterima.

2.3. Prioritetna os, povezane mjere i njihovi specifični aspekti u svezi sa realizacijom proračuna za 2012-2013.

2.3.1. Prioritet I: potpora stvaranju zajedničkog društveno-gospodarskog okruženja za stanovnike, zajednice i gospodarstva prihvatljivog područja

Mjera 1.1: Inicijative prekograničnog gospodarskog razvoja s naglaskom na razvoju turizma i ruralnom razvoju

Porast gospodarskog razvoja programskog područja zahtijeva, kao što je pokazano u SWOT analizi (Snage, Slabosti, Mogućnost, Prijetnje), uspostavljanje koordiniranih aktivnosti kojima se pomaže suradnja među kadrovima u svim sektorima i stvaranje temeljnih mehanizama i instrumenata promoviranja investicija i poticanje gospodarskog razvoja. Većina intervencija koje povećavaju gospodarsku suradnju odnositi će se na turizam, poljoprivredu i okoliš i biti će namijenjene korištenju lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, opće intervencije će također imati učinak povećanja potencijala za zapošljavanje u privatnom sektoru i mobilnost radne snage. Ovo treba održavati putem povećanja kapaciteta i privatnih i javnih subjekata koji će biti uključeni u analizu lokalne situacije tijekom razrade novih strategija, kao i u procesu donošenja odluka. Konačno, gospodarski razvoj mora biti podržan kroz male investicije koje poboljšavaju postojeću infrastrukturu, koja će zauzvrat imati konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i promet u programskom području.

Slijedeća lista prihvatljivih aktivnosti nije konačna:

- Stvaranje poslovnih mreža i mehanizama za prijenos znanja uglavnom u sektoru turizma i poljoprivrede;
- Razvoj novih turističkih proizvoda/usluga s jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvoj poslovnih informacijskih strategija, usluga i pratećih aktivnosti (poput baze podataka, internet stranice) usmjerenih na poduzetnike koji su aktivni u programskom području;
- Razvoj konzultantskih usluga u pokretanju poslova, poslovnom planiranju, prijenosu tehnologija, patenata, certifikata, pravnih poslova, financijskih i marketinških strategija (npr. novi proizvodi, označavanje i kvaliteta);
- Razvoj adekvatnih i održivih oblika turizma, i poljoprivrede koji su prihvatljivi u smislu zaštite okoliša;

- Identifikacija i razvoj alternativnih gospodarskih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati);
- Uspostavljanje i održavanje zajedničkih programa obuke kroz obuke, konferencije i seminare i razvoj zajedničkih programa i standarda obuke;
- Unaprijeđenje regionalne radne sposobnosti i usluga stručnih kvalifikacija koje su relevantne za gospodarski razvoj prekograničnog područja;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za modernizaciju i opremanje tržnica, prostorija i postrojenja za pokretanje malih poduzeća;
- Umrežavanje MSP i uspostavljanje prekograničnih klastera;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za poboljšanje pristupačnosti područja;
- Unaprijeđenje komunalnih poduzeća koja pružaju potporu turističkom sektoru;
- Prijenos znanja i integracija razvoja institucija/ kapaciteta, uglavnom po socijalnim i gospodarskim pitanjima;
- Razvoj zajedničkih strategija, prekograničnih prometnih planova, studija i koncepata koji služe kao osnova za velike investicije.

Mjera I.2: Inicijative za unaprijeđivanje okoliša, uglavnom za zaštitu, promociju i upravljanje prirodnim resursima.

Cilj ove mjere je da se podrže zajedničke intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unaprijeđenje okoliša, s ciljem da se osigura održivi razvoj čitavog programskog područja. Ove aktivnosti biti će tijesno povezane s razvojem turizma kao alternativne gospodarske djelatnosti.

Slijedeća lista prihvatljivih aktivnosti nije konačna:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti za podizanje svijesti/ obuke u svezi sa zaštitom, promicanjem i upravljanjem prirodnim resursima;
- Naobrazba i prijenos znanja u području zaštite okoliša;
- Očuvanje i unaprijeđenje prirodne i kulturne baštine;
- Unaprijeđenje zajedničkog upravljanja i pratećih mehanizama u upravljanju vodama i otpadom;
- Razvoj planova za sprječavanje zagađenja u programskom području i učinkovitih sustava praćenja kakvoće zraka, vode i tla;
- Razvoj i povećanje kapaciteta za prevenciju potencijalnih nepogoda (uključujući požare i poplave);

- Izrada i provedba politike za korištenje obnovljivih izvora energije.

Mjera I.3: Socijalna kohezija i kulturna razmjena kroz institucijske i međuljudske intervencije.

Cilj ove mjere je da se zajednice približe kroz dugoročna partnerstva i umrežavanja između organizacija civilnoga društva, profesionalnih udruga, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri. Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim razinama i sektorima aktivnosti, te će potaknuti prekograničnu suradnju u oblasti gospodarstva, kulture, naobrazbe i športa.

Slijedeća lista je samo sažetak u kojoj se navode glavne prihvatljive programske aktivnosti:

- aktivnosti koje podržavaju društvenu i kulturnu razmjenu informacija i komunikaciju između zajednica u programskoj oblasti;
- kulturne razmjene među mladima, umjetnicima, športskim aktivnostima, narodnim manifestacijama i sličnim aktivnostima;
- inicijative za naobrazbu i obuke, uključujući širok spektar aktivnosti, kao što su promocija mobilnosti građana, akademsko umrežavanje inovativnih obrazovnih projekata, kao i promoviranje cjeloživotnog učenja za sve građane;
- promotivni događaji na društvenom i gospodarskom polju kao što su sajmovi i izložbe;
- druge aktivnosti kojima se promiče socijalna inkluzija, uključujući razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove tri mjere mogu biti državni organi/institucije koje imaju aktivnosti u programskom području; lokalne samouprave i njihove institucije; razvojne agencije, turističke i kulturne organizacije / udruge, organizacije za potporu lokalnim poslovima; MSP; organizacije (uključujući NVO) koje rade na zaštiti prirode; kulturne udruge; nevladine organizacije; javna i privatna lica koja pružaju potporu radnoj snazi; javna tijela odgovorna za upravljanje vodama; škole, koledži, sveučilišta, uključujući i institucije za stručnu i tehničku obuku i prekvalifikacije.

2.3.2. Prioritet II: Tehnička pomoć za povećanje administrativnih kapaciteta u upravljanju i provedbi Programa prekogranične suradnje

Mjera II.1. Upravljanje, nadzor i evaluacija Programa

Tehnička pomoć koristiti će se za potporu rada državnih Operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO), čime se osigurava učinkovita realizacija, nadzor i evaluacija programa, kao i optimalno korištenje resursa. Ovo će se postići kroz rad Zajedničkog tehničkog tajništva (ZTT) u Bosni i Hercegovini i podružnici ZTT u Crnoj Gori. ZTT biti će zadužen za svakodnevno upravljanje programom i biti će odgovoran prema OS i ZNO.

Mjera II.2: Informiranje i publicitet Programa

Konkretan cilj ove mjere je osiguravanje upoznavanja s programom među državnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i, općenito, među stanovništvom u programskom području. On također podržava aktivnosti podizanja svijesti na razini države u cilju informiranja građana u obje zemlje u svezi s programom.

Uvjetni raspored i indikativni iznosi za provedbu mjera:

Za Prioritet I uvjetno je predviđeno da se pokrene zajednički poziv za podnošenje prijedloga koji se odnosi na ukupan iznos sredstava za 2012. i 2013. godinu u prvoj polovici 2013. godine.

Osnovni kriteriji odabira i kriteriji za dodjelu grantova trebaju biti oni koji su navedeni u praktičnom vodiču (PRAG) za ugovorne postupke za vanjsku pomoć Europske unije. Detaljniji kriteriji odabira i dodjele grantova biti će navedeni u Pozivu za prijedloge - Paket za prijavu (Naputak za kandidate).

Za Prioritet II, s obzirom na to da nadležne državne vlasti (Operativne strukture u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori) uživaju *de facto* monopol (u smislu Čl. 168, stavak 1, točka c Pravilnika za provedbu¹ Financijske uredbe²) u provedbi prekograničnog programa, relevantne ugovorne vlasti u obje zemlje trebaju uspostaviti pojedinačne sporazume o izravnim grantovima, bez poziva za podnošenje prijedloga Operativnim strukturama za iznose do onih koji se dobivaju u okviru Tehničke pomoći Prioritet II u svakoj zemlji. Podugovaranje aktivnosti, od strane Operativnih struktura, koje pokrivaju sporazumi o izravnim grantovima (npr. Tehnička pomoć, evaluacija, publicitet itd.) dozvoljeno je sukladno Članku 120 Financijske uredbe i Članku 184 Pravilnika za provedbu Financijske uredbe. Sporazumi o izravnim grantovima mogu biti potpisani čim se zaključe odgovarajući Financijski sporazumi. Radi efikasnog korišćenja sredstava Tehničke pomoći, potrebna je bliska koordinacija između državnih tijela (Operativnih struktura, koordinatora PGS) zemalja sudionica.

2.4. Pregled prethodnih i tekućih iskustava u PGS, uključujući naučene lekcije i koordinaciju donatora

Ovaj prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore se realizira tijekom razdoblja 2007-2013. Provedba ugovora o grantovima u okviru prvog poziva za podnošenje prijedloga je započela početkom 2011. godine.

Privremena procjena koja obuhvaća prekograničnu suradnju (PGS) intra-zapadnog Balkana 2007-2013 je sprovedena u prvoj polovici 2011. god. Rezultati pokazuju da akteri u programu smatraju da je program doprinio poboljšanju dobrosusjedskih odnosa i od projekata se očekuje da donesu predviđene ishode. Evaluaciono izvješće obuhvatilo je i niz preporuka koje se uzimaju u obzir u cilju dodatnog unaprijeđivanja provedbe programa.

Sukladno Članku 20 IPA Uredbe i Članku 6 (3) IPA Uredbe o realizaciji, Europska komisija je zatražila od predstavnika država članica EU i Međunarodnih financijskih

¹ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (Sl. Gl. L 357, od 31.12.2002. str. 1)

² Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (Sl. Gl. L 248, od 16.09.2002. str. 1)

institucija koje su prisutne u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori da dostave svoje komentare tijekom procesa programiranja u 2007. godini.

2.5. Horizontalna pitanja

Zajedničke prijave moraju ispuniti slijedeće kriterije:

- koriste partnerima s obje strane granice i podržavaju veze između relevantnih institucija i organizacija s obje strane granice;
- potiču jednako sudjelovanje žena i marginaliziranih skupina, ispunjavaju posebne potrebe nacionalnih manjina i ekološki su održive.

2.6. Uvjeti

Uspješna provedba programa ovisi o adekvatnom kadru i funkcioniranju Operativnih struktura, Zajedničkog nadzornog odbora, Zajedničkog tehničkog tajništva i njegove podružnice.

2.7. Reperne točke

2012.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)	N+3 (kumulativno)
Broj izravnih sporazuma o grantu u Bosni i Hercegovini	0	1	1	1
Broj izravnih sporazuma o grantu u Crnoj Gori	0	1	1	1
Broj zajedničkih poziva za podnošenje prijedloga koji su pokrenuti u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	50	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	50	100

"N" je datum zaključivanja Sporazuma o financiranju

2013.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)	N+3 (kumulativno)
Broj izravnih sporazuma o grantu u Bosni i Hercegovini	0	1	1	1
Broj izravnih sporazuma o grantu u Crnoj Gori	0	1	1	1

Broj zajedničkih poziva za podnošenje prijedloga koji su pokrenuti u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	50	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	50	100

"N" je datum zaključivanja Financijskog sporazuma

2.8. Mapa puta za decentralizaciju upravljanja EU fondovima bez ex ante kontrole od strane Komisije

Strategija za decentralizirani sustav provedbe (DSP) **Bosne i Hercegovine** usvojena je u srpnju 2008. godine. U travnju 2010. godine Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je odluke za imenovanje Nadležnog službenika za ovjeravanje (NSO), Državnog službenika za autorizaciju (DSA), i Nacionalnog IPA koordinатора (NIPAK). SJFU (Središnja jedinica za financije i ugovore) i Državni fond (DF) su osnovani u okviru Ministarstva financija i trezora i funkcionalni su, iako još uvijek nisu u potpunosti kadrovski popunjeni.

Što se tiče IPA Komponente II - PGS - može se registrirati izvjestan napredak: Vijeće ministara usvojilo Odluku o osnivanju Operativne strukture za IPA komponentu II u rujnu 2011. godine, a formalnu obavijest o ovoj odluci izdao je DSA u prosincu. Imenovanje na funkciju voditelja Operativne strukture je u tijeku. Također, odluka o osnivanju Revizorskog tijela još nije donesena. Što se tiče druge komponente, nikakav napredak nije ostvaren zbog nedostatka političkog dogovora.

U **Crnoj Gori** pripreme za decentralizirano upravljanje IPA su u tijeku. Vlada je usvojila mape puta za Komponentu I i II sa Akcijskim planovima u travnju 2011. godine. U lipnju 2011. godine vlada je usvojila Državnu uredbu o organizaciji decentraliziranog upravljanja IPA komponentama I do IV. Što se tiče Komponente II voditelj Operativne strukture i voditelj tijela PGS su također imenovani u lipnju. Ocjenjivanje usklađenosti počelo je u prvom kvartalu 2012. godine.

3. PRORAČUN ZA 2012. I 2013. GODINU

3.1. Indikativna tablica za 2012. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna os 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Prioritetna os 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
UKUPNO	600.000	85	105.882	15	705.882	100

⁽¹⁾ Izraženo u % Ukupnog iznosa (IPA plus Državni doprinosi) (stubac c))

(2) *Izraženo u % ukupne sume za stubac (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)*

3.2. Indikativna tablica za 2012. godinu za Crnu Goru

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)
Prioritetna os 1	540,000	85	95,294	15	635,294	90
Prioritetna os 2	60,000	85	10,588	15	70,588	10
UKUPNO	600,000	85	105,882	15	705,882	100

(1) *Izraženo u % Ukupnog iznosa (IPA plus Državni doprinosi) (stubac c))*

(2) *Izraženo u % ukupne sume za stubac (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)*

3.3. Indikativna tablica za 2013. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)
Prioritetna os 1	540,000	85	95,294	15	635,294	90
Prioritetna os 2	60,000	85	10,588	15	70,588	10
UKUPNO	600,000	85	105,882	15	705,882	100

(1) *Izraženo u % Ukupnog iznosa (IPA plus Državni doprinosi) (stubac c))*

(2) *Izraženo u % ukupne sume za stubac (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)*

3.4. Indikativna tablica za 2013. godinu za Crnu Goru

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)
Prioritetna os 1	540,000	85	95,294	15	635,294	90
Prioritetna os 2	60,000	85	10,588	15	70,588	10
UKUPNO	600,000	85	105,882	15	705,882	100

(1) *Izraženo u % Ukupnog iznosa (IPA plus Državni doprinosi) (stubac c))*

(2) *Izraženo u % ukupne sume za stubac (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)*

3.5. Načelo sufinanciranja koji se primjenjuje na projekte financirane u okviru programa

Doprinos EU je obračunat u odnosu na prihvatljive rashode, koji su za "Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora" utemeljeni na ukupnim troškovima, kao što je dogovoreno između zemalja sudionica i propisano u prekograničnom programu.

Doprinos EU na razini prioritetne osi ne prelazi gornju granicu od 85% od prihvatljivih troškova. Doprinos EU za svaku osi prioritetne ne smije biti manji od 20% od prihvatljivih troškova.

Primjenjuju se odredbe Članka 90 IPA Uredbe o realizaciji.

Sufinanciranje u sklopu osi Prioriteta 1 osigurati će krajnji korisnici granta, a ono može doći i iz javnih ili privatnih fondova. Sufinanciranje u sklopu osi Prioriteta 2 biti će osigurano iz državnih fondova.

4. ORGANIZACIJA PROVEDBE

4.1. Način provedbe

Ovaj program provodi Europska komisija na centraliziranoj osnovi, sukladno Članku 53a Financijske uredbe³ i odgovarajućim odredbama Pravilnika o provedbi⁴.

U slučaju centraliziranog upravljanja uloga Komisije u odabiru aktivnosti u okviru programa prekogranične suradnje između zemalja korisnica je navedena u Članku 140 IPA Uredbe o realizaciji.

4.2. Opća pravila za nabavke i postupci za dodjelu granta

Nabavka prati odredbe Dijela Dva, Naslova IV Financijske uredbe i Dijela Dva, Naslova III, Poglavlja 3 njenog Pravilnika o provedbi, kao i pravila i postupke za ugovore o uslugama, nabavkama i radovima koji se financiraju iz općeg proračuna Europske unije za potrebe suradnje s trećim zemljama koje je Komisija usvojila 24. svibnja 2007. godine (C(2007)2034).

Postupci dodjele granta slijede odredbe Dijela Jedan, Naslova VI Financijske uredbe i Dijela Dva, Naslova VI njenog Pravilnika o provedbi.

Gdje je to moguće, Ugovorna tijela bi također trebalo da koriste standardne predloške i modele koji olakšavaju primjenu navedenih pravila predviđenih u "Praktičnom vodiču za ugovorne postupke za vanjske aktivnosti Europske unije" ("Praktični vodič"), koji je objavljen na internetskoj stranici Komisije⁵ na dan pokretanja nabave ili postupka dodjele granta.

4.3. Procjena utjecaja na okoliš i očuvanje prirode

Sve investicije se provode sukladno relevantnom zakonodavstvu EU.

Postupci za procjenu utjecaja na okoliš kao što je navedeno u EIA Direktivi⁶ u

³ Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (Sl. gl. L 248, od 16.09.2002. str.1)

⁴ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (Sl. gl. L 357, od 31.12.2002. str.1)

⁵ trenutna adresa:

http://ec.europa.eu/europeaid/work/procedures/implementation/practical_guide/index_en.htm

⁶ Direktiva Vijeća 85/337/EEZ od 27. lipnja 1985. o procjeni utjecaja određenih javnih i privatnih projekata na okoliš (Sl. gl. L 175, od 05.07.1985, str 40.

potpunosti se primjenjuju na sve investicijske projekte u okviru IPA. Ako EIA Direktiva još nije u potpunosti transponirana, postupci trebaju biti slični onima utvrđenim u prethodno spomenutoj direktivi.

Ako je vjerojatno da će projekt utjecati na lokacije od značaja za očuvanje prirode, potrebno je da bude izvršena odgovarajuća procjena zaštite prirode, ekvivalentna onoj koja je predviđena Člankom 6 Direktive o staništima⁷.

5. NADZOR I EVALUACIJA

5.1. Nadzor

Provođenje prekograničnog programa pratiti će Zajednički nadzorni odbor iz Članka 142 IPA Uredbe o realizaciji, koji uspostave zemlje korisnice, a koji uključuje i predstavnike Komisije.

U Bosni i Hercegovini / Crnoj Gori Komisija može poduzeti sve radnje koje smatra neophodnim da bi pratila predmetni program.

5.2. Evaluacija

Programi podliježu evaluaciji, sukladno Članku 141 IPA Uredbe o realizaciji, s ciljem da se poboljša kvaliteta, učinkovitost i dosljednost pomoći iz fondova EU, i strategija i provedba programa prekogranične suradnje.

6. REVIZIJA, FINANCIJSKA KONTROLA, MJERE BORBE PROTIV PRIJEVARA

Računi i operacije svih strana uključenih u realizaciju ovog programa, kao i svi ugovori i sporazumi kojima se provodi ovaj program, podliježu, s jedne strane, nadzoru i financijskoj kontroli od strane Komisije (uključujući i Europski ured za borbu protiv prijevара), koja može izvršiti provjere po svom nahodjenju, bilo samostalno ili preko vanjskog revizora, i, s druge strane, reviziji Europskog revizorskog suda. To uključuje mjere poput ex ante verifikacija tendera i ugovaranja koje provode Delegacije u zemljama korisnicama.

Da bi se osigurala učinkovita zaštita financijskih interesa Europske unije, Komisija (uključujući Europski ured za borbu protiv prijevара) može provesti provjere i inspekcije na licu mjesta sukladno postupcima koji su predviđeni u Uredbi Vijeća (EZ, Euratom) 2185/96⁸.

Kontrole i revizije koje su prethodno opisane vrijede za sve izvoditelje radova, podizvoditelje i korisnike grantova koji su primili sredstva EU.

7. NEZNATNA PRERASPODJELA SREDSTAVA

Ovlašteni službenik delegacije (AOD), ili ovlašteni službenik pod-delegacije (AOSD), sukladno ovlastima koje je na njega prenio AOD, sukladno načelima dobrog

⁷ Direktiva Vijeća 92/43/EEZ od 21. svibnja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (Sl. gl. L 206, od 22.07.1992).

⁸ Uredba Vijeća (EZ, Euratom) br. 2185/96 (SL. GL. L 292, od 15.11.1996. str. 2).

financijskog upravljanja, može poduzeti neznatne preraspodjele sredstava bez potrebne izmjene i dopune financijske odluke. U tom kontekstu, kumulativna preraspodjela koja ne prelazi 20% od ukupnog iznosa dodijeljenog za program, pod uvjetom ograničenja do 4 milijuna EUR, neće se smatrati značajnom, pod uvjetom da ona ne utječe na prirodu i ciljeve programa. IPA odbor se obavještava o gorepomenutoj preraspodjeli sredstava.

8. OGRANIČENE PRILAGODBE U PROVEDBI PROGRAMA

Ograničene prilagodbe u provedbi ovog programa koje utječu na osnovne elemente navedene u Članku 90 Pravilnika o provođenju Financijske uredbe, a koje su indikativne prirode⁹, može poduzeti ovlašteni službenik delegacije Komisije (AOD), ili ovlašteni službenik pod-delegacije Komisije (AOSD), sukladno ovlastima koje je na njega prenio AOD, sukladno načelima dobrog financijskog upravljanja bez neophodne izmjene i dopune odluke o financiranju.

⁹

Ovi osnovni elementi indikativne prirode su, za grantove, indikativni iznos poziva za prijedloge i, za nabave, indikativni broj i vrsta predviđenih ugovora i indikativni vremenski okvir za pokretanje postupka nabave.

DODATAK 2
Prekoganični program
Bosna i Hercegovina – Crna Gora

Program prekogranične suradnje

Bosna i Hercegovina – Crna Gora

Prekogranični program 2007 – 2013

IPA PGS

**Bosna i Hercegovina –
Crna Gora**

Datum: 22. rujna 2011. godine:

Strana 1 od 60

(paraf)

Program prekogranične suradnje

SADRŽAJ

RJEČNIK AKRONIMA	4	
DIO I	OPIS I ANALIZA PROGRAMSKOG PODRUČJA	5
1.	REZIME PROGRAMA I PROCESA PROGRAMIRANJA	5
1.1	Rezime Programa	5
1.2	Rezime procesa programiranja	6
2.	MAPA I OPIS PROGRAMSKOG PODRUČJA	6
3.	TRENTNA SITUACIJA U PROGRAMSKOM PODRUČJU	9
3.1	Povijest.....	9
3.2	Demografija	9
3.3	Etničke manjine	10
3.4	Geografski opis	10
3.5	Infrastruktura	10
3.6	Gospodarstvo	13
3.7	Ljudski resursi	16
3.8	Okoliš	18
3.9	Kultura	18
3.10	Rezime nedostataka, neusaglašenosti i potencijala za razvoj	19
3.11	SWOT analiza programskog područja	20
DIO II	PROGRAMSKA STRATEGIJA	26
1.	ISKUSTVO U PREKOGRANIČNIM AKTIVNOSTIMA	26
1.1	Naučene lekcije	26
2.	STRATEGIJA SURADNJE	27
2.1	Rezime zaključaka iz opisa područja	28
2.2	Opći strateški cilj Programa prekogranične suradnje	29
2.3	Specifični ciljevi	29
3.	PRIORITET I MJERE	30
3.1	Prioritet I	30
3.2	Prioritet II	33
3.3	Pokazatelji ishoda i pokazatelji rezultata	34
4.	SUKLADNOST SA DRUGIM PROGRAMIMA	38
4.1	Programi u BiH	38
4.2	Programi u Crnoj Gori	39
DIO III	FINANCIJSKE ODREDBE	41
1.	FINANCIJSKI PLAN ZA PREKOGRANIČNI PROGRAM 2007 – 2013	41
DIO IV	ODREDBE O PROVEDBI	43
1.	PROGRAMSKE STRUKTURE	43

Program prekogranične suradnje

1.1	Organizacijske strukture na državnoj razini	43
1.2	Operativne strukture na razini Programa	43
1.3	Ugovorni organi	44
1.4	Zajednički nadzorni odbor	45
1.5	Zajedničko tehničko tajništvo	46
1.6	Korisnici Programa	47
2.	PRAVILA ZA PROVEDBU	48
2.1	Temeljna pravila za provedbu	48
2.2	Poziv za dostavljanje prijedloga.....	48
2.3	Odabir projekata nakon poziva za podnošenje prijedloga	50
3.	INFORMIRANJE, PROMOVIRANJE I SAVJETOVANJE	51
4.	FINANCIJSKO UPRAVLJANJE	52
5.	NADZOR I EVALUACIJA	52
5.1	Nadzor na razini Projekta	52
5.2	Nadzor nad Programom	52
5.3	Evaluacija Programa	53

Program prekogranične suradnje

Rječnik akronima

PGS	Program prekogranične suradnje
PGII	Prekogranična izgradnja institucija
EU	Europska unija
BDP	Bruto domaći proizvod
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
ZNO	Zajednički nadzorni odbor
ZTT	Zajedničko tehničko tajništvo
VIPD	Višegodišnji indikativni planski dokument
NVO	Nevladina organizacija
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku
OS	Operativna struktura
PRAG	Praktični vodič za postupke sklapanja ugovora koji se financiraju iz općeg proračuna Europske unije u kontekstu spoljnih aktivnosti
MSP	Mala i srednja poduzeća
SWOT	Snage, slabosti, prilike, prijetnje
TP	Tehnička pomoć
MSPEI	Ministarstvo spoljnih poslova i europskih integracija
DEI	Direkcija za europske integracije
RDA	Regionalne razvojne agencije
EURED	Regionalni gospodarski razvoj Europske unije
IT	Informacijske tehnologije
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih naroda za naobrazbu, nauku i kulturu
CEFTA	Centralnoeuropski sporazum o slobodnoj trgovini
UO	Ugovorni organ

Program prekogranične suradnje

Dio I Opis i analiza Programskog područja

1. Rezime Programa i procesa programiranja

1.1 Rezime Programa

Ovaj prekogranični program za period 2007-2013 između pretpristupnih zemalja Bosne i Hercegovine i Crne Gore provodi se u okviru centraliziranog upravljanja.

Programsko područje obuhvaća 31.134,33 km². Bosansko-hercegovački dio Programskog područja sastoji se od 56 općina, dok sa crnogorske strane Programskog područja postoji 13 općina (12 u prihvatljivom, i jedna u susjednom području).

Programsko područje uglavnom je planinsko i relativno nepristupačno, sa gospodarskim centrima smještenim u većim gradovima, udaljenim od granice.

Programsko područje karakterizira statična populacija, ili populacija čiji je broj u opadanju, i koja je starija u ruralnim dijelovima, uz nedostatak mogućnosti za zapošljavanje. Postojećoj industrijskoj i poljoprivrednoj bazi su neophodni popravak i modernizacija, a ona je marginalizirana u odnosu na rastuća tržišta zbog neadekvatne prometne infrastrukture.

Postoje značajne prilike za razvoj turističkog sektora u ovom području. U Crnoj Gori postoji razvijena baza za turistički sektor. U Bosni i Hercegovini postoji podjednako razvijena infrastruktura za planinski turizam.

Okoliš programskog područja je u dobrom stanju, uprkos određenim žarištima zagađenja, i preotporećenim postojećim službama za odlaganje otpada, koje nisu u mogućnosti da podmiru znatne potrebe nekонтро lisanoг porasta broj a stanovnika , odnosno indu strijske aktivnosti . Planine i šume, kao značajno prirodno bogatstvo ovog područja, naročito su osjetljive na povećanje zagađenja zraka i vode.

Gospodarske aktivnosti se uglavnom temelje na prirodnim resursima, i koncentrirane su na poljoprivredi, šumarstvu i vađenju mineralnih sirovina.

Prometnoj infrastrukturi je potrebna modernizacija i obnova. Postoje tri međunarodna zračne luke u ovom području: Podgorica, Tivat, Mostar i Sarajevo.

Glavni izazov za Programsko područje predstavlja to kako bolje iskoristiti svoj imetak i resurse u cilju oživljavanja gospodarstva. Postizanje cilja značajne regionalne suradnje potpomognuto je odsustvom jezičnih barijera i postojanjem zajedničkog naslijeđa. Gospodarska i socijalna suradnja između zajednica predstavlja učinkovito sredstvo za prevladavanje turbulentne prošlosti i postojanja granica između novih država. Ovo je ideja strateškog pristupa za prekogranični program suradnje za 2007-2013.

Program prekogranične suradnje

Opći strateški cilj programa je:

Program se realizira temeljem jedne glavne osi prioriteta:

Potpore stvaranju zajedničkog socijalno-gospodarskog okruženja za stanovnike, zajednice i gospodarstvo pograničnog područja.

1.2 Rezime procesa programiranja

Program prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore je realiziran tijekom perioda 2007-2013. Ovaj strateški dokument je utemeljen na zajedničkim naporima strateškog planiranja između dvije zemlje, a također je rezultat opsežnog procesa konzultacija sa lokalnim akterima, potencijalnim korisnicima i donatorima.

Program se realizira u obje zemlje putem centraliziranog upravljanja. Državne vlasti u ove dvije zemlje izgrađuju kapacitete i rade na akreditaciji provedbenih struktura, kako bi se prešlo na decentralizirano upravljanje što je moguće prije tijekom perioda programa.

Programski proces je trajao od prosinca 2006. do svibnja 2007. godine. Državne vlasti i operativne strukture dobile su pomoć u programiranju kroz Projekt Prekogranične izgradnje institucija (PGII), koji je regionalni projekt koji financira Europska unija.

Slijedeći bilateralni sastanci operativnih struktura su održani tijekom procesa programiranja:

06. veljače 2007, Mostar	1. sastanak Tima za izradu nacrtu
06. ožujka 2007, Beograd	1. sastanak Zajedničkog odbora za programiranje
20. ožujka 2007, Podgorica	2. sastanak Tima za izradu nacrtu
13. travnja 2007, Sarajevo	3. sastanak Tima za izradu nacrtu
23. svibnja 2007, Podgorica	2. sastanak Zajedničkog odbora za programiranje

Sukladno Članku 20 IPA Uredbe i Članku 6(3) IPA Uredbe o realizaciji, Europska komisija je zatražila od zastupnika Zemalja članica EU i Međunarodnih financijskih institucija u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori da daju svoje komentare u svezi sa nacrtom prekograničnog Programa koji je podnesen Komisiji.

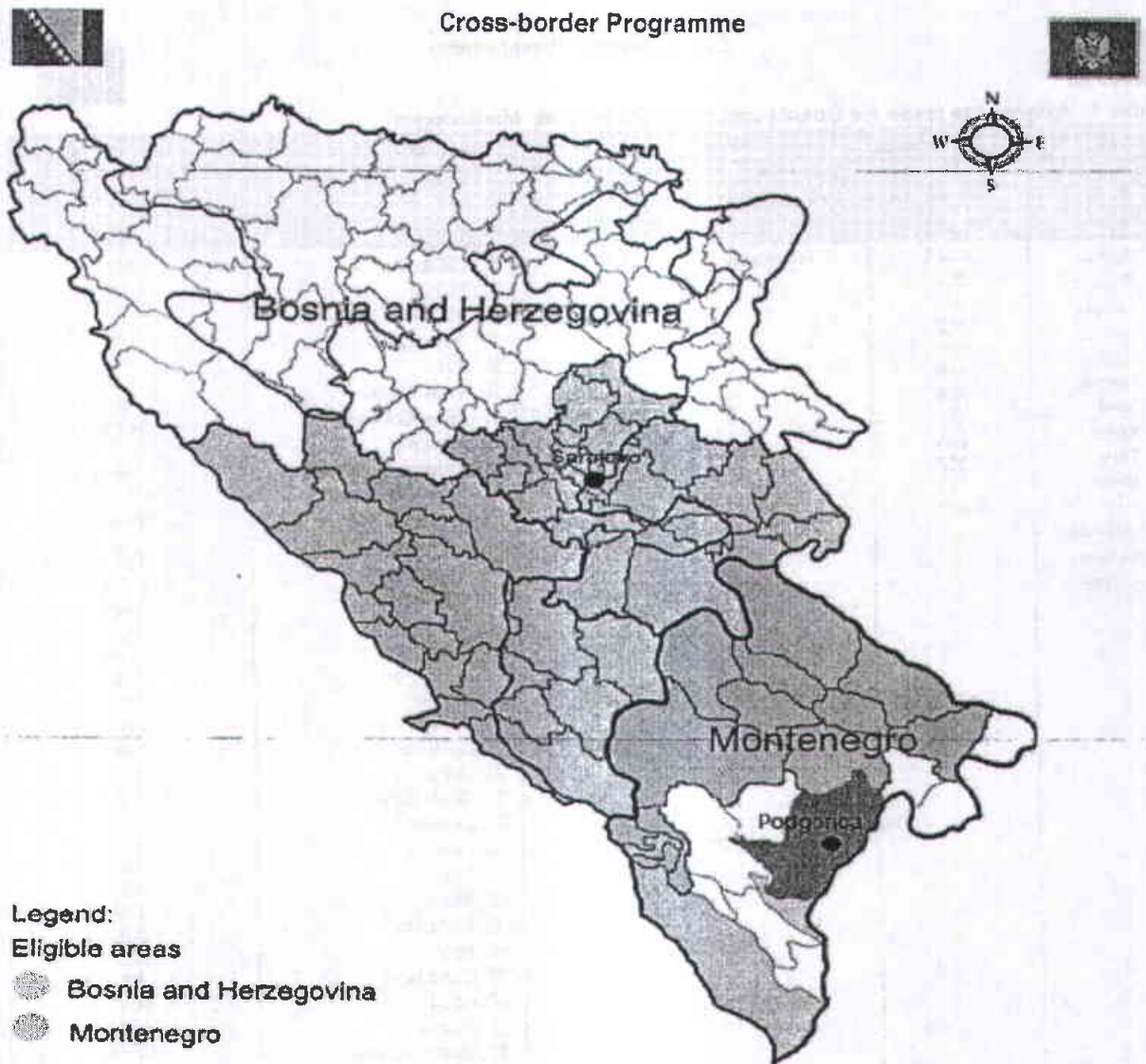
U studenom 2009. godine Zajednički nadzorni odbor je usvojio revidiranu verziju Prekograničnog programa, koja u suštini ažurira financijsku tablicu kroz uključivanje sredstava dodijeljenih za 2010-2011. Tijekom ovog sastanka ZNO je razmotrio i usvojio odluku da predloži Komisiji uključivanje općine Podgorica kao susjedne oblasti (Čl. 97 IPA UR (IPA Uredbe o realizaciji)) u Crnoj Gori, u okviru programskog područja.

Program prekogranične suradnje

U studenom 2011. godine ZNO je ponovo usvojio revidiranu verziju programa kojom se dopunjuje financijska tablica kroz uključivanje sredstava za period 2012-2013.

2. Mapa i opis programskog područja

Programsko područje obuhvaća granicu između Bosne i Hercegovine i Crne Gore i sastoji se od „prihvatljivih“ i „susjednih“ regiona, kao što je definirano u Člancima 88 i 97 IPA Uredbe o realizaciji.

Legenda:

Prihvatljivo područje

Bosna i Hercegovina

Program prekogranične suradnje

Crna Gora

Potrebna NUTS III klasifikacija još uvijek nije zvanično prihvaćena ni u Bosni i Hercegovini, ni u Crnoj Gori. Dakle, za potrebe ovog programa prekogranične suradnje, postojeća klasifikacija je redefinisana kako bi predstavljala ekvivalentnu interpretaciju.

U Bosni i Hercegovini ekvivalent područja razine 3 NUTS su regioni. Prihvatljiva programska područja su: Sarajevska regija i Hercegovačka regija. Sve općine koje spadaju u ova dva regiona se stoga smatraju programski prihvatljivim.

Prihvatljivo programsko područje u Bosni i Hercegovini obuhvaća 20.909,33 km² u 56 općina. Ovo predstavlja 38,51% teritorija Bosne i Hercegovine.

Programsko područje u Crnoj Gori čine "prihvatljivi" i "susjedni" regioni. Programsko područje obuhvaća 10.225 km², od čega prihvatljivo područje obuhvaća 8.784 km² u 12 općina. Općina Podgorica, kao susjedna oblast, obuhvaća 1.441 km². Programsko područje predstavlja 74,03% teritorija Crne Gore.

Program prekogranične suradnje

Tablica 1: Programska područja u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori

Crna Gora (općine)			Bosna i Hercegovina (općine)		
Prihvatljivo područje (Članak 88 IPA UR)	km ²	Susjedno područje (Članak 97 IPA UR)	km ²	Prihvatljivo	km ²
1. Pljevlja	1.346	1. Podgorica	1.441	1. Jablanica	301
2. Plužine	854			2. Konjic	1.101
3. Žabljak	445			3. Trnovo	338,4
4. Šavnik	553			4. Trnovo RS	138
5. Nikšić	2.065			5. Pale	492
6. Herceg Novi	235			6. Pale Prača	103
7. Kotor	335			7. Novo Goražde	123
8. Tivat	46			8. Goražde	248,8
9. Bijelo Polje	924			9. Čajniče	275
10. Mojkovac	367			10. Foča Ustikolina	188
11. Berane	717			11. Kalinovik	678,92
12. Kolašin	897			12. Rudo	344
				13. Višegrad	448
				14. Rogatica	640
				15. Foča	1.115
				16. Gacko	736
				17. Nevesinje	920
				18. Mostar	1.175
				19. Hadžići	273
				20. Ist. Ilidža	28
				21. Ilidža	162
				22. Široki Brijeg	388
				23. Ljubuški	297,7
				24. Čapljina	356
				25. Čitluk	181
				26. Stolac	331
				27. Berkovići	256
				28. Bileća	633
				29. Ljubinje	326
				30. Neum	225
				31. Ravno	225
				32. Istočni Mostar	82
				33. Trebinje	904
				34. Prozor/Rama	477
				35. Kupres	569,80
				36. Kupres (RS)	45
				37. Tomislavgrad	967,40
				38. Posušje	461,10
				39. Grude	220,80
				40. Livno	994
					729
					45

Program prekogranične suradnje

				41. Sokolac	47,98
				42. Istočno Novo Sarajevo	72
				43. Sarajevo-N.G.	55
				44. Vogošća	105
				45. Sarajevo-S.G.	320
				46. Sarajevo-I.S.G	390
				47. Ilijaš	373
				48. Vareš	232
				49. Breza	164
				50. Visoko	308
				51. Kiseljak	148
				52. Fojnica	33
				53. Kreševo	11,43
				54. Centar	408
				55. Novo Sarajevo	
				56. Olovo	
Ukupno	8.784	Ukupno	1.441	Ukupno	20.909,33
Broj naselja	700	143			N/P
Ukupno Programsko područje				31.134,33 km²	
Dužina granice				249 km	
Broj graničnih prijelaza				7	

Izvor 1: Zavod za statistiku Crne Gore, www.visit-montenegro.org/faq, <http://www.monstat.org/>

Izvor 2: Općinske statističke službe

Izvor 3: DGS Bosna i Hercegovina

Glavni razlog za uključivanje Podgorice kao susjedne teritorije leži u činjenici da Podgorica predstavlja glavni demografski, politički, gospodarski, prometni, kulturni, obrazovni i naučni centar u zemlji. Tu je i veliko interesovanje od strane potencijalnih korisnika u općini Podgorica za Prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Preko 200 organizacija/institucija iz Podgorice je već registrirano u bazi podataka o kontaktima.

3. Trenutna situacija u Programskom području

3.1 Povijest

Kroz povijest, teritoriji i narodi programskog područja povremeno su pripadali istoj državi, ali su i često bili razdvojeni granicama i ratovima. To je učinilo da sveze između zajednica u graničnoj oblasti budu jake i međuzavisne.

Krajem 19. stoljeća intelektualci sa ovog područja počeli su da promoviraju ideju ujedinjenih slavenskih naroda koja je na kraju dovela do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koja potom postaje Kraljevina Jugoslavija, također poznata i kao prva Jugoslavija. Kraljevstvo se raspalo sa izbijanjem Drugog svjetskog rata, i SFRJ¹ je formirana 1945.

¹ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

Program prekogranične suradnje

godine. Teritoriji današnje Bosne i Hercegovine i Crne Gore su definirani, a ta dva entiteta postala su dvije od šest jugoslavenskih republika.

Nakon raspada bivše SFRJ, Bosna i Hercegovina je stekla nezavisnost 1992. godine, dok je Crna Gora postala nezavisna država nakon referenduma o nezavisnosti iz 2006². godine.

3.2 Demografija

Ukupan broj stanovnika u programskom području za prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore je 1.685.366. Demografska struktura područja se značajno promijenila zbog velikih migracija unutar i izvan regiona tijekom krize u toku 1990-ih.

Migracija stanovništva između Bosne i Hercegovine i Crne Gore odvijala se sa obje strane granice tijekom devedesetih godina. Ovo je izazvalo promjene koje se čine nepovratnima, s obzirom na spor i težak povratak izbjeglica. Pad u broju stanovnika je najvidljiviji u ruralnim općinama duž granice.

U prihvatljivom programskom području Crne Gore populacija je uglavnom koncentrirana u urbanim centrima koji nude velike mogućnosti za zaposlenje. Slična situacija je i u Bosni i Hercegovini.

Na crnogorskoj strani granice došlo je do pada u broju stanovnika od 1,1% od 1991. godine (prema popisu iz 2002), dok je u Bosni i Hercegovini ovaj pad u istom periodu iznosio 1,4%. U Crnoj Gori ovaj pad je uglavnom izazvala unutrašnja migracija u južne i centralne dijelove zbog povoljnijih gospodarskih prilika. U Bosni i Hercegovini situacija je slična, sa stanovništvom koje migrira iz manjih mjesta u urbane centre, posebice u Sarajevo.

Iako je stopa prirodnog prirasta u programskom području i dalje pozitivna, starosna struktura stanovništva ukazuje na vrlo nepovoljan proces demografskog starenja.

3.3 Etničke manjine

Stanovnici programskog područja uživaju punu nacionalnu jednakost u obje zemlje jer njihovi ustavi garantiraju prava manjina.

3.4 Geografski opis

Programsko područje se nalazi u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. U Bosni i Hercegovini programsko područje proteže se na preko 20.909,33 km² i pokriva 38,51% državnog teritorija. U Crnoj Gori programsko područje se proteže na

² 03. lipnja 2006. godine Skupćina Crne Gore je proglasila nezavisnost Crne Gore, čime je formalno potvrdila rezultat referenduma o nezavisnosti. 28. lipnja Crna Gora je postala 192. članica Ujedinjenih naroda.

Program prekogranične suradnje

preko 10.225 km² ili 74,03% državnog teritorija, od čega prihvatljivo programsko područje pokriva preko 8.784 km² ili 62,63% državnog teritorija.

Teren je većinom planinski, uključujući neke od najkrševitijih u Europi. Prosječna nadmorska visina je iznad 2.000 metara.

Rijeke u programskom području pripadaju ili jadranskom ili crnomorskom slivu. U planinama rijeke teku dubokim kanjonima, kao što su kanjon rijeke Tare, koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i u Europi, sa 78 km u dužini i sa 1.300 metara na svojoj najdubljjoj točki. Postoji oko četrdeset prirodnih i sedam vještačkih jezera u ovoj oblasti. Ovaj region je bogat vodom i šumama koje pokrivaju 32% teritorija.

Klima programskog područja varira, ali generalno govoreći, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima, sa hladnim zimama i toplim i vlažnim ljetima sa dobro raspoređenim kišnim padavinama, i obilnim sniježnim padavinama u unutrašnjosti, dok južni dio više uživa jadransku klimu sa toplim, suvim ljetima i jesenima, i hladnim zimama. Razlike u nadmorskoj visini i blizina Jadranskog mora, kao i izloženosti vjetrovima, objašnjavaju klimatske varijacije.

Bosanskohercegovački dio programskog područja sastoji se od 56 općina. Crnogorska strana obuhvaća 13 općina u centralnoj i sjevernoj Crnoj Gori, sa 843 naselja (700 u programskom, a 143 u susjednom području).

Programsko područje u Bosni i Hercegovini obuhvaća 20 km obale koja predstavlja jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more, a odlikuje se dobro očuvanim plažama i turističkim centrom u Neumu.

U Crnoj Gori, 163,78 km obale, od ukupno 288,21 km, uključeno je u programsko područje sa jedinstvenim krajolikom koji karakteriziraju predivni zalivi i turistički centri.

3.5 Infrastruktura

Infrastruktura je važan preduvjet za gospodarski i socijalni razvoj, jer objezbjeđuje pristupačnost roba i ljudi u i iz programskog područja. Sve u svemu, infrastruktura u programskom području je zastarjela, pošto je u velikoj mjeri pretrpjela nedostatak investicija, koje su uglavnom više ograničene na industrijske oblasti u zemlji.

U načelu putovi i pruge su u veoma lošem stanju, i hitno im je potrebna modernizacija. Luke, uzletišta i brane su u nešto boljem stanju. Međutim, značajna ulaganja u svim infrastrukturama u obje zemlje (putna i prometna mreža, neprekidno napajanje električnom energijom, obnavljanje i moderniziranje sustava vodosnabdijevanja i kanalizacije) neophodna su kako bi se u potpunosti iskoristio profit od njihovog potencijala i stvorilo stabilno gospodarstvo u kojem bi, prije svega, bilo omogućeno napredovanje malim i srednjim poduzećima.

Program prekogranične suradnje

3.5.1 Putna infrastruktura

Moderna prometna mreža je jedan od najvažnijih faktora za omogućavanje gospodarskog razvoja i pristupačnosti u ovom regionu, kao i za prekograničnu suradnju.

Putovi u programskom području su generalno u lošem stanju zbog niske razine ulaganja u održavanje i širenje u periodu krize, kao i zbog ukupne udaljenosti prekograničnog područja od strateških državnih pravaca i koridora obiju zemalja.

Nema autoputa koji prolazi kroz programsko područje. Najveći dio putne mreže se sastoji od glavnih putova klase 1, i lokalnih putova klase 2. Međutim, prometna infrastruktura u prihvatljivom programskom području mora hitno biti popravljena i održavana.

Glavne prometnice klase 1 koje prolaze kroz programsko područje su slijedeće:

1. Sarajevo – Foča – Nikšić – Podgorica
2. Mostar – Trebinje – Nikšić – Podgorica

3.5.2 Željeznice

Željeznice čine mali dio ukupne prometne infrastrukture programskog područja. Nema željezničkih graničnih prijelaza između dvije zemlje.

Mala BiH željeznička mreža je u lošem stanju. Ona je nerazvijena i nije u potpunosti elektrificirana, ograničavajući svoje potencijale za pružanje učinkovite prometne infrastrukture.

U crnogorskom dijelu prihvatljivog područja, samo jedna manja željeznička veza, koja se uglavnom koristi za prevoz tereta, proteže se od Nikšića, izvan prihvatljivog područja, prema Podgorici i Baru.

3.5.3 Granični prijelazi

Duž granice postoji sedam graničnih prijelaza. Samo četiri od njih se, međutim, smatraju međunarodnim graničnim prijelazima.

3.5.4 Zračne luke

Postoje četiri međunarodne zračne luke u programskom području – u Podgorici, Tivtu, Mostaru i Sarajevu. Jedna manja zračna luka za opštu avijaciju nalazi se u Nikšiću.

3.5.5 Luke

U prihvatljivom području tivatska marina nudi usluge za čamce i jahte srednje veličine.

3.5.6 Telekomunikacije

Program prekogranične suradnje

Telekomunikacijska mreža u programskom području sastoji se od nekoliko sustava koji nude usluge i fiksne i mobilne telefonije.

Činjenica da postoji 643.681 mobitel u Crnoj Gori je impresivna (listopad 2006) (više od 1 mobitela po stanovniku) u usporedbi sa europskim razinama. Usluge mobilne telefonije pružaju tri GSM operatera (Telenor, T-mobile/com, M-tel). Svi operateri imaju državnu pokrivenost, i pružaju napredne usluge.

Proces privatizacije dva od tri dominantna operatera (BH Telekom i HT Mostar) je još uvijek u fazi pripreme. Telekom Srpske je većim dijelom privatiziran 2006. godine. Kapaciteti fiksne mreže su dobro razvijeni, a mobilna mreža ima dobru pokrivenost signalom u cijelom području.

Internet se uveliko koristi u programskom području uz pomoć tri pružatelja usluga na bosanskoj strani, i četiri na crnogorskoj strani granice. Postoji veliki broj internetskih korisnika u Crnoj Gori (preko 743.000 u 2006). U Bosni i Hercegovini, 57% domaćinstava posjeduje računalo, a 42% redovito koristi internet.

3.5.7 Snabdijevanje vodom, otpadne vode, grijanje, odlaganje otpada

U programskom području stanovništvo koje živi u okolini općinskih centara i u većim naseljima je snabdjeveno vodovodnom mrežom. Međutim, kapacitet vodosnabdijevanja i kvalitete higijene je glavni problem mnogih ruralnih područja. Alternativni sustavi koji se koriste u mnogim ruralnim oblastima, kao što su lokalni izvori, bunari i cisterne, ne garantiraju adekvatnu kvalitetu vode.

U načelu, ova situacija zahtijeva velike napore za obnovu i popravku sustava vodosnabdijevanja, posebice kada se uzme u obzir činjenica da postojeće zalihe vode ne zadovoljavaju potrebe stanovništva. Zbog zastarjelosti, šteta izazvanih ratom, i curenja zbog lošeg održavanja, gubi se između 35% i 70% kapaciteta. Zalihe vode širom programskog područja su podložne čestim prekidima, posebice u toku suve ljetne sezone. Ovo ukazuje na neophodnost uspostavljanja većih sustava vodosnabdijevanja na općinskoj, međuopćinskoj i regionalnoj razini.

U programskom području kanalizacijska mreža postoji samo u centrima većih općina. U mnogim općinama kanalizacijski sustav nije u stanju da preradi količinu stvorenih otpadnih voda, koje se prelivaju kao neprerađene otpadne vode. U dijelovima područja dešava se i izravno ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda u potoke, rezervoare i septičke jame. Samo dvije ili tri veće općine imaju učinkovita postrojenja za preradu otpadnih voda.

Obrada čvrstog otpada se vrši na sličan, nezadovoljavajući način u cijelom programskom području. Sustav upravljanja čvrstim otpadom temelji se na prikupljanju, prijevozu i odlaganju čvrstog otpada od strane javnih komunalnih poduzeća na općinskoj razini. Deponije se loše održavaju, sa minimalnim sanitarnim i higijenskim uvjetima. Učinkovito odvajanje čvrstog otpada je također minimalno.

Program prekogranične suradnje

3.5.8 Energija, struja

Snabdijevanje energijom i strujom je dobro razvijeno sa obje strane granice. Geografija područja pogodna je za izgradnju hidroelektrana. Rijeke programskog područja nose 50% hidro-potencijala u obje zemlje. U Bosni i Hercegovini postoji pet hidroelektrana na Neretvi i još tri postrojenja na rijeci Trebišnjici. Postoji samo jedna termoelektrana u Gacku koja podržava stabilnost elektroenergetskog sustava u prihvatljivom području. Prosječna godišnja proizvodnja električne energije u osam hidroelektrana iznosi 4.918 GWh, a prosječna godišnja proizvodnja u termoelektrani Gacko iznosi 2.153 GWh. To čini značajan dio proizvodnje ove vrste energije u Bosni i Hercegovini.

Energija je glavni gospodarski prioritet crnogorske vlade, pa se tako hidroelektrana Perućica, u blizini Nikšića, modernizira - investicijama od 3,6 milijuna eura, sa potencijalom da objezbijedi cijelu zemlju sa nesmetanim snabdijevanjem električnom energijom, istovremeno smanjujući zavisnost od snabdijevanja energijom iz inozemstva. Međutim, postoje velike razlike u pristupu neprekidnom snabdijevanju energijom/električnom energijom između gradova i ruralnih područja. Sve u svemu, postoje dvije velike elektrane, Piva i Perućica, a njih dopunjavaju još pet manjih. Osim toga, postoji i termoelektrana u Pljevljima.

Pored toga, visokonaponska dalekovodna linija u programskom području je važan dio balkanske mreže i predstavlja solidan temelj za dalju modernizaciju i razvoj.

Niskonaponska (korisnička) mreža u programskom području je na zadovoljavajućoj razini. Nakon što je uništena u ratu, rekonstruirana je i modernizirana uz potporu donacija od međunarodne zajednice. Nema identificiranih naselja bez električne energije.

Natprosječne mogućnosti za proizvodnju hidro-energije i veliki potencijal za toplotnu energiju su bitne prednosti programskog područja. Značajne mogućnosti za korišćenje solarne energije i energije vjetra također ne treba zanemariti.

3.6 Gospodarstvo

Bosna i Hercegovina i Crna Gora su članice Centralnoeuropske zone slobodne trgovine (CEFTA). CEFTA dopunjava Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU za zemlje zapadnog Balkana, pružajući dobar okvir za gospodarski razvoj i regionalnu suradnju.

Pokazatelji gospodarskog razvoja prekograničnog područja su relativno niski u poređenju sa državnim razinom. Državni prosjek prosječnog BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini iznosio je 2.100 eura u 2006. godini, dok je u Crnoj Gori iznosio 1.809,37 eura u programskom području (ukupan prosjek u Crnoj Gori u 2004. godini iznosio je 2.521,00 eura).

Gospodarstvo prekograničnog područja je uglavnom agrarno ili industrijsko-agrarno. Glavni

Program prekogranične suradnje

gospodarski sektori, koji imaju i najveći potencijal u prekograničnom regionu, su poljoprivreda, turizam, laka industrija i proizvodnja energije.

3.6.1 BDP

Većina programskih općina u ovoj oblasti suočava se sa teškim posljedicama rata i ozbiljnim gospodarskim i finansijskim teškoćama. Dokazi prikupljeni iz različitih izvora pokazuju široko rasprostranjene društveno-gospodarske razlike.

Na strani Bosne i Hercegovine bilo je vrlo teško doći do jasnih podataka o stvarnoj gospodarskoj situaciji i odnosnoj kvalitativnoj strukturi, u svezi statusa i performansi.

Ukupna razina gospodarskog razvoja programskog područja je veoma niska u usporedbi sa odgovarajućim državnim prosjecima, kao što je prikazano u tablici u nastavku. Područje se odlikuje niskim BDP, prevagom poljoprivrednog sektora i nedostatkom investicija u svim sektorima.

Nekoliko čimbenika zajedno dovelo je do loše gospodarske performanse ove oblasti. Tu spadaju visok stupanj zavisnosti od zapošljavanja i prihoda zasnovanih na poljoprivredi, i nedostatak poslovnih sektora sa visokom dodanom vrijednosti. U ovom području nije bilo gospodarske koristi od domaćih investicija u istom obimu kao ni u drugim regionima u dvije zemlje.

Tablica 3: Usporedba BDP sa EU i državnom razinom

Područje (prosjeak)	Regionalni BDP po glavi stanovnika (EUR)	Regionalni BDP index Država=100	Regionalni BDP index EU(27)=100
BiH prihvatljivo područje	N/P	N/P	N/P
BiH državna razina	2.100	100	57,48
Crna Gora prihvatljivo područje	1.809,37	71,77	8,41
Crna Gora državna razina	2 521	100	11,72

Referenca: 2 Statistički zavod Crne Gore; EU27=21,503

Izvor: 1 Statistički godišnjak Republike Crne Gore 2004 i Zavod za statistiku Bosne i Hercegovine. 2 Obračun temeljem strukture BDP po općinama za period 2002-2004. Podaci za 2001. i 2002. su korišćeni za obračun indexa BDP.

3.6.2 Poljoprivreda i ruralni razvoj

Iako su različiti prirodni uvjeti u programskom području pogodni za raznolik razvoj poljoprivrede, poljoprivredne aktivnosti su ograničene zbog loše kvalitete tla i planinskih predjela sa prepoznatljivim reljefom. Najveći dio poljoprivrednog tla, 88%, pokriven je pašnjacima i prirodnim livadama. Poljoprivredna proizvodnja u programskom području temelji se na malim porodičnim gazdinstvima zbog postojećih prirodnih uvjeta i imovinskih pitanja.

Ova oblast ima optimalne uvjete za proizvodnju povrća. U sjevernom dijelu područja, najveći postotak teritorija sastoji se od travnjaka, i idealan je za ljetnu ispašu stoke.

Primorski region je posebice pogodan za voće (suptropsko voće i masline) i ratarsku

Strana 16 od 60

(paraf)

Program prekogranične suradnje

proizvodnju, a njegov brdski dio za uzgoj sitne stoke. Ovaj reljef je bogat i medonosnim i ljekovitim biljem, kao i divljim voćnim vrstama (šipurak, smokva).

Glede uzgoja stoke, ovce i kože dominiraju u programskom području. Uzgoj krupne stoke i pčelarstvo su također važne poljoprivredne aktivnosti u ovom regionu.

3.6.3 Industrija

Industrijski sektor u programskom području temelji se na proizvodnji struje, rudarstvu, šumarstvu i preradi drveta, tekstilnoj i kožarskoj industriji i značajnim kapacitetima građevinske industrije.

Obje zemlje imaju dobar temelj za industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda: klanice, mlinovi sa silosima, mljekare, pekare, fabrike piva i sokova, fabrike za preradu voća, kapaciteti za preradu grožđa i proizvodnju vina, prerada ljekovitog bilja i fabrike za proizvodnju konditorskih proizvoda.

Neke od najvećih kompanija u Crnoj Gori nalaze se u programskom području, uključujući i livnice i kompanije za proizvodnju i snabdijevanje energijom, kao i laku industriju u sjevernom dijelu područja.

3.6.4 Sektor MSP

Zbog poboljšanja poslovne klime zabilježeno je povećanje broja registriranih malih i srednjih poduzeća u programskom području. MSP su uglavnom fleksibilnija u prilagođavanju potrebama tržišta, što pruža različite mogućnosti za zapošljavanje, održiv razvoj i pozitivan doprinos izvozu i trgovini.

Postoji 34.236 malih i srednjih poduzeća u programskom području.

Tablica 5: Broj MSP i zapošljavanje u MSP u programskom području

Površina (prosjek)	Broj MSP	Broj zaposlenih u MSP
BiH prihvatljivo područje	28.576	97.838
BiH državna razina	170.445	865.224
Crna Gora prihvatljivo područje	5.660	N/P
Crna Gora državna razina	13.393	N/P
Ukupno prihvatljivo područje	34.236	-

Izvor: Popis stanovništva u CG iz 2003. godine, Gospodarska komora RS i Federacije BiH

Većina ovih MSP-a su, međutim, veoma mala i nemaju stručnu pomoć i usluge za pomoć u izgradnji poslovanja i jačanju svoje konkurentnosti. Unutarnji problemi sektora MSP tiču se i strukture poduzeća i gospodarskog okruženja.

Kompanije karakteriše nedostatak poduzetničkog iskustva (posebice u sektorima sa značajnim potencijalom rasta), neprofitabilnost sektora MSP (posljedica male produktivnosti, kvalitete

Program prekogranične suradnje

proizvoda, inovacija i izvozne orijentiranosti), i regionalne razlike u poduzetničkoj aktivnosti (koncentriranost u većim regionalnim centrima).

Ograničenja koja izazivaju nedovoljnu potporu za poduzetništvo su: administrativne prepreke u raznim fazama životnog ciklusa jednog poduzeća, manjak institucija za potporu poslovanju (poslovni centri, poslovni inkubatori, tehnološki parkovi), nedosljednost u provedbi naobrazbe/obuke, nepostojanje koordinacije između vladinih politika za stvaranje povoljnog poslovnog okruženja, i nedostatak financijske potpore za potrebe sektora MSP.

U budućnosti, predviđeno je da će sektor MSP imati važnu ulogu u gospodarskom razvoju regiona. Nedavno obnovljene aktivnosti u bankarskom sektoru temeljem tržišnog gospodarstva mogle bi povećati gospodarski rast oba granična područja.

3.6.5 Usluge

Pored turizma, usluge se trenutačno statistički ne tretiraju kao poseban sektor gospodarstva Bosne i Hercegovine i Crne Gore - podaci su obično uvrštavaju u druge sektore.

Nekoliko usluga kao što su administracija, bankarstvo, naobrazba, socijalna i zdravstvena zaštita, uglavnom su dostupne u urbanim sredinama, dok razvoj ovih sektora u ruralnim oblastima zaostaje.

Administrativne usluge su povezane sa pravno definiranim administrativnim jedinicama, tj. općinama, te su zato i smještene u okviru njih.

Organizacijska struktura zdravstvenih institucija u programskom području sastoji se od tri razine – primarne, sekundarne i tercijarne. Primarna razina zdravstvenih institucija u programskom području se sastoji od 56 domova zdravlja; sekundarna razina obuhvaća 13 općih bolnica i 5 specijaliziranih bolnica, dok tercijarna razina zdravstvenih institucija obuhvaća Klinički centar Crne Gore i Institut za javno zdravlje koji se nalazi u Podgorici – izvan programskog područja.

Obje zemlje prepoznaju razvoj sektora usluga kao značajnog u doprinosu pozitivnom gospodarskom razvoju, otvaranju novih radnih mjesta i dodavanju vrijednosti postojećim industrijama i preduzećima.

3.6.6 Regionalni i lokalni razvoj

Prihvatljivo područje u Bosni i Hercegovini pokrivaju dvije Regionalne razvojne agencije (RDA). REDAH pokriva regiju Hercegovine a SERDA pokriva Sarajevski region. To su neprofitne organizacije, utemeljene od strane javnog, privatnog i nevladinog sektora, sa ciljem da jačaju ukupni gospodarski razvoj ovih regiona, posebice sa uslugama koje podupiru gospodarsku obnovu, stvaranje radnih mjesta i ljudskih resursa, kao i razvoj infrastrukture. REDAH ima svoje sjedište u programskom području, dok se SERDA nalazi u Sarajevu, a aktivnosti ove agencije također pokrivaju i prihvatljivo područje.

Zbog činjenice da je Crna Gora mala zemlja bez regija i sa samo 22 općine, ne postoje regionalne agencije za razvoj, niti je utemeljena mreža institucija za potporu MSP. Postoji

Program prekogranične suradnje

samo jedna državna gospodarska komora, koje se nalazi u Podgorici, i sedam poslovnih centara. Također, postoje četiri zavoda za naučna istraživanja koja bi mogla da služe kao temelj za razvoj takve potpore, što je sukladno procesu pridruživanja EU kroz koji Crna Gora trenutačno prolazi. U nedavnoj Strategiji za razvoj MSP posebna pažnja je posvećena ovoj temi.

Na obje strane granice postoji veliki broj nevladinih organizacija i društvenih inicijativa koje stimuliraju gospodarski rast.

Ove organizacije odigrati će svoju ulogu u prekograničnom programu jer mogu da objezbijede izravnu vezu sa potencijalnim korisnicima, kao i izravan međuljudski kontakt za lokalno stanovništvo u programskom području.

3.6.7 Turizam

Turizam u Crnoj Gori je u fazi brzog širenja. U 2005. godini oko 820.000 turista je posjetilo Crnu Goru, od kojih su njih 272.000 bili stranci. Ovo predstavlja skoro 17% više u odnosu na prethodnu godinu. Crna Gora se smatra jednom od najbrže rastućih turističkih destinacija u Europi. Južni dio programskog područja se nalazi na crnogorskom primorju, i ima značajan udio u pomenutim ciframa.

Tablica 6: Broj posjetilaca i ostvarenih noćenja po okrugu/općini

Područje (prosjeak)	Posjetioeci	Ostvarena noćenja	Broj ostvarenih turističkih noćenja po glavi stanovnika
BiH prihvatljivo područje	328.745	1.351.944	0,61
BiH državna razina	856.932	2.332.539	1,62
Crna Gora prihvatljivo područje	275.233	1.860.298	-
Crna Gora državna razina	820.457	5.211.847	8,40
Ukupno prihvatljivo područje	603.978	3.212.242	-

Izvor: 1 Turistička udruga BiH; Crna Gora - turistička sezona 2005.

S druge strane, centralni i istočni kontinentalni dijelovi programskog područja imaju nedovoljno razvijen turizam. Planinske oblasti područja imaju komparativnu prednost za skijanje, planinarenje, biciklizam, posebice na strani BiH na planinama Jahorini, Bjelašnici i Igmanu. Kulturni turizam može da se razvije u nekim urbanim centrima sa bogatim kulturnim naslijeđem i velikom raznolikošću kulturnih događaja koji se organiziraju tijekom cijele godine. Potencijal za agro-turizam i eko-turizam još nije istražen.

Pored toga, turistički resursi, kao što su izvori mineralne vode, slana jezera i blatne banje nude mogućnost različitih vidova zdravstvenog/wellness turizma.

Glavne prepreke za razvoj turizma su loša turistička infrastruktura, prije svega u neprimorskim područjima, nizak stupanj marketinga, nedostatak razmjene informacija u okviru turističke industrije i niska razina umrežavanja između turističkih operatera i drugih sektora (posebice poljoprivrede).

Program prekogranične suradnje

3.7 Ljudski resursi

3.7.1 Naobrazba, istraživanje i razvoj

Sustav obrazovanja u programskom području je dobro razvijen u odnosu na osnovne i srednje škole, kao i na fakultetsko obrazovanje. U većini gradova, manje od 2% stanovništva je nepismeno. Srednje škole se nalaze u svakom gradu ovog područja.

Sustavi za naobrazbu u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori su slični, uz obvezatnu osnovnu naobrazbu i neobvezatnu srednju i visoku naobrazbu, koja se uglavnom obavlja u državnim školama.

Postoji 244 osnovne i 137 srednjih škola na bosanskoj strani, i 284 osnovne i 23 srednje škole na crnogorskoj strani prihvatljivog područja. Iako je mreža osnovne i srednje naobrazbe zadovoljavajuća, sa odgovarajućim brojem državnih škola, stanje objekata, nedostatak kvalificiranih nastavnika (na primjer, nastavnika računalnih informacija i komunikacija) i visoki troškovi prijevoza, posebice za učenike iz ruralnih oblasti, utiču na kvalitetu dostupne naobrazbe.

Tablica 7: Razine naobrazbe u programskom području

Područje (prosjeak)	Osnovna naobrazba i naobrazba niža od osnovne	Srednja naobrazba	Sveučilišna naobrazba, magisterij, doktorat
BiH prihvatljivo područje	89,75%	88,92%	5,56%
BiH državna razina	91,21%	78,62%	9,64%
Crna Gora prihvatljivo područje	50,52	48,74	43,70
Crna Gora državna razina	42%	46,99%	11,01%
Ukupno prihvatljivo područje	68,74%	66,58%	22,74%

Izvor: Popis stanovništva u Crnoj Gori iz 2003. godine

Postoje Sveučilišta u Sarajevu i Istočnom Sarajevu u programskom području; te postoje fakulteti u Nikšiću i Kotoru. Također, postoji pozitivan trend povećanja broja regionalnih institucija za visoku naobrazbu, kao i veća raznolikost dodiplomskih programa koje oni nude.

Sveze između institucija za naobrazbu i poslovnog sektora su slabe, a rezultat toga je nedostatak inovacija i nerazvijen sektor istraživanja i razvoja.

3.7.2 Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Prihvatljivo programsko područje ima znatno više stope nezaposlenosti od državnog prosjeka. Ove brojke odražavaju gospodarstvo koja zaostaje za državnom razinom u obje zemlje, te zavisnost od zapošljavanja u javnom sektoru i nedostatak poduzetničkih inicijativa. Distribucija nezaposlenosti širom programskog područja je nejednaka, sa najvišim stopama nezaposlenosti u ruralnim mikro-područjima, gdje često izaziva ozbiljne socijalne probleme.

Program prekogranične suradnje

Tablica 8: Zaposlenost i nezaposlenost u Programskom području

Područje (prosjek)	Ukupan broj zaposlenih lica	Stopa nezaposlenosti	Stopa zaposlenosti
BiH prihvatljivo područje	642.575	48,05%	51,95%
BiH državna razina	1.236.744	31,94%	68,06%
Crna Gora prihvatljivo područje	79.930	N/P	N/P
Crna Gora državna razina	171.325	15,05%	84,95%

Izvor: 1 Podaci o nezaposlenosti, Biro za zapošljavanje RS i Federacije BiH, *Monstat*, Anketa o radnoj snazi, listopad 2005. godine.

Najveća stopa nezaposlenosti je među nekvalificiranim radnicima, starijim licima, mladima i ženama. U Bosni i Hercegovini struktura zaposlenosti se uveliko promijenila zbog strukturnih reformi koje su dovele do kolapsa državnih poduzeća.

Spor prijelaz sa centraliziranog na slobodno tržište također uzrokuje i činjenica da su dijelovi programskog područja uz granicu neki od najzabačenijih krajeva u obje zemlje i stoga neprivlačni ili za domaće ili za izravne strane investicije, što kao rezultat ima mali broj mogućnosti za zapošljavanje.

Prema Agencijama za zapošljavanje Bosne i Hercegovine i Crne Gore, oko 28% od nerezidentne radne snage u Crnoj Gori je bilo angažirano iz Bosne i Hercegovine tijekom prošle godine. To je uglavnom zbog sezonskih prilika za rad na crnogorskoj obali i odsustva viznog režima.

3.8 Okoliš i priroda

Programsko područje Bosne i Hercegovine i Crne Gore je prilično ujednačeno, sa geografske i ekološke točke gledišta, i karakterizira ga dobro očuvana prirodna sredina sa niskom razinom zagađenja. S druge strane, oblast ima izvjesna "žarišta" zagađenja, koja stvaraju ozbiljne probleme.

Postoje tri Nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih područja u ovoj oblasti. Prirodni resursi su uglavnom očuvani, ali postoje i neke lokacije koje su zagađene. Najveći zagađivači u ovom regionu su termoelektrana u Pljevljima i livnica u Nikšiću. Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik boksita u Nikšiću izazivaju probleme sa otpadom i podzemnim vodama.

Na obje strane granice postoje slični izazovi u objezbjeđivanju uravnoteženog puta ka društveno-gospodarskom razvoju, uz očuvanje prirodnog i kulturnog naslijeđa i ispunjavanje uvjeta EU za zaštitu okoliša.

Postoji nedostatak integriranih i koordiniranih intervencija na obje strane granice za zaštitu okoliša i promoviranje održivog razvoja. Napori treba da budu usmjereni ka razvoju i unaprijeđenju posebnih zaštićenih područja, posebnih područja očuvanja, sustava informiranja za posjetioce, programe razmjene, razvoja informacijskih sustava i uvođenje javno-privatnog

Program prekogranične suradnje

partnerstva u oblasti zaštite prirode. Proces osnivanja Vladine Agencije za zaštitu okoliša u Crnoj Gori i u Bosni i Hercegovini je tijeku.

Kao posljedica rata, još uvijek postoji sumnja na minska polja u programskom području. Ukupno područje pod minama obuhvaća 1.844 km² sa približno 305.000 mina.

3.9 Kultura

Raznovrsni povijesni i kulturni utjecaji koji su preovladavali u regionu u raznim povijesnim periodima ostavili su traga na mnogim lokalitetima ove oblasti.

Zaštita kulturnog naslijeđa je dobila solidan pravni temelj i poduzeta je od strane specijalizirane organizacije, Zavoda za zaštitu spomenika kulture, u obje zemlje. Temeljem Zakona o zaštiti spomenika kulture iz 1991. god, u smislu zaštite kulturnog naslijeđa, općine su obvezne da brinu, održavaju, koriste i štite spomenike kulture od štetnog utjecaja prirodnih sila i ljudskih aktivnosti, te da ih učine dostupnim javnosti, i podrže troškove njihovog redovitog održavanja.

Prekinute veze sa susjedima, nedostatak suradnje sa odgovarajućim institucijama u inozemstvu i, konačno, odsustvo finansijskih izvora u dosadašnjem periodu, paralizirali su mogućnosti za razmjenu iskustava, mogućnosti za širenje znanja i adekvatnu specijalizaciju, što je od izuzetnog značaja za aktivnosti u svezi sa zaštitom kulturnog naslijeđa.

Kulturna suradnja je bila i još uvijek jeste veoma važna spona između zajednica sa obje strane granice. Programsko područje dijeli vrlo sličnu tradiciju, običaje, jezik i kulturno naslijeđe. Postoji veliki broj kulturnih, manjinskih udruga i klubova čiji je cilj očuvanje lokalne tradicije.

Pored suradnje malih kulturnih udruga, postoji netaknut potencijal za proslavljanje kulturnog naslijeđa u programskom području, i njegovo povezivanje sa turističkom ponudom.

3.10 Rezime nedostataka, neusaglašenosti i potencijala za razvoj

Temeljem prethodne analize, može se zaključiti da dvije glavne odlike opisuju prihvatljivo područje u obje zemlje: preovladavajuće ruralno gospodarstvo i kultura sa odsustvom barijera.

Ove dvije značajke predstavljaju i interne faktore koji mogu podržati održivi razvoj područja, i čimbenike koji ga mogu unazaditi.

Ruralno gospodarstvo više odgovara strukturi terena, koji je većinom planinski, i geografskoj lokaciji područja, udaljenog od glavnih gospodarskih centara i glavnih trgovinskih i gospodarskih pravaca. U prošlosti ovo je samo djelomično iskorišćavano kao faktor razvoja. Zavisnost od niskoprofitne poljoprivrede i nekvalificirani fizički rad rezultirali su lošim životnim standardom sa relevantnim učinkom na migraciju kvalificirane radne snage u druge razvijenije regione i zemlje. Proizvodnja je uglavnom ograničena na temeljnu obradu hrane i druge vrste agro-industrije sa malobrojnim i fragmentiranim industrijskim aktivnostima.

Veliki turistički potencijal može da bude kamen temeljac za cjelokupno gospodarstvo

Program prekogranične suradnje

privlačeći investicije od kojih bi također mogli da imaju koristi i drugi gospodarski sektori (građevinarstvo, poljoprivreda, usluge).

Uspostavljanje i pokretanje zajedničke razvojne strategije može poboljšati gospodarski razvoj područja.

Dobro očuvana okoliš i netaknuto kulturno naslijeđe, prisustvo parkova prirode i turističke atrakcije, zajedno sa niskom razinom zagađenja mogu biti temelj za održivi razvoj regiona. Održivi razvoj također može biti potpomognut odsustvom kulturnih barijera u programskom području, što bi moglo pogodovati uspostavljanju i gospodarskih i kulturnih veza.

Program prekogranične suradnje

3.11 SWOT analiza programskog područja

GEOGRAFSKE ZNAČAJKE	SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRIJETNJE
DEMOGRAFIJA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Planinsko područje bogato šumskim i vodenim resursima (jezera, čiste rijeke, mineralni i termalni izvori); ▪ Lako pristupačno obalno područje sa plažama dobre kvalitete; ▪ Umjerena kontinentalna klima sa različitim utjecajima i plodnim tlom; ▪ Povijesne veze obježbjeduju solidan temelj za kulturno razumijevanje, izgradnju povjerenja i prekograničnu suradnju; ▪ Kulturne sličnosti i odsustvo jezičnih barijera; ▪ Dobri susjedski odnosi; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Periferna geografska i prometna lokacija unutar Balkana; ▪ Udaljena pozicija od pograničnog područja u okviru državnog teritorija i od glavnih gospodarskih centara; ▪ Morfologija regiona otežava prometnu infrastrukturu; ▪ Neka područja ostaju zatvorena zbog prisustva nagaznih mina. ▪ Negativan prirast stanovništva dovodi do nepovoljnih demografskih kretanja; ▪ Interna gospodarska migracija mladih, kvalificirane i produktivne radne snage u gradske centre, i emigracija u inozemstvo, osiromašuje radnu snagu u programskom području; ▪ Nizak životni standard i stareće stanovništvo u ruralnom području. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Usvajanje pravne stečevine EU koristiti će i očuvati će ekološku sredinu, i zaštititi će geografske osobenosti. ▪ Kulturni/povijesni turizam i aktivnosti naobrazbe mogu doprinijeti promoviranju regiona kao multi-etničke lokacije u EU; ▪ Pojačane tendencije i potencijal za veće aktivnosti prekogranične suradnje. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prihvatljivo programsko područje zadržava svoju perifernu poziciju. ▪ Obnovljena nestabilnost regiona; ▪ Povećavanje trenda depopulacije; ▪ Starenje stanovništva; ▪ Potpuna depopulacija u nekim ruralnim naseljima.

Program prekogranične suradnje

SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pristupnost temeljne prometne infrastrukture (putevi 1. klase); ▪ Postojanje tri međunarodne zračne luke kao glavnih izlaza prema Europi; ▪ Dobro razvijena mreža za proizvodnju i distribuciju električne energije; ▪ Dobro razvijena mreža telekomunikacija; ▪ Adekvatan broj graničnih prijelaza. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Slaba kvaliteta prometne infrastrukture, uopćeno, i slabo planiranje i održavanje putne mreže; ▪ Sekundarni i terejarni putevi nedovoljno razvijeni i održavani; ▪ Neadekvatna komunalna infrastruktura i upravljanje javnim komunalnim uslugama, naročito u manjim naseljima; (vodovod, kanalizacija, odlaganje čvrstog otpada); ▪ Nedostatak deponija za odlaganje čvrstog otpada i postrojenja za recikliranje; ▪ Nedovoljna kvaliteta i kapacitet postojećih graničnih prijelaza. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rekonstrukcija, proširenje i integracija putne infrastrukture; ▪ Pobojšanje službi za odlaganje otpada i kanalizacije povećati će gospodarski potencijal područja; ▪ Pristupnost objekata za riječni transport i lokalnih vodenih plovnih ruta za domaći brodski prijevoz; ▪ Istraživanje mogućnosti za upotrebu alternativnih izvora energije; ▪ Povećanje broja internetskih konekcija; ▪ Učinkovitiji punktovi graničnih prijelaza za potrebe talasa pojačanog prometa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravne i političke prepreke koje otežavaju provedbu regionalnih planova; ▪ Zastoj u provedbi velikih prometnih projekata; ▪ Povećani troškovi prijevoza usljed nedovoljno razvijene prometne infrastrukture; ▪ Zabilježene regije zbog loše prometne infrastrukture; ▪ Slaba postrojenja za otpadne vode, kanalizaciju i odlaganje čvrstog otpada mogu ugroziti javno zdravlje, i doprinijeti sporom gospodarskom razvoju ruralnih područja.
INFRASTRUKTURA			

Program prekogranične suradnje

SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Sporazum o slobodnoj trgovini Centralne Europe – CEFTA je potpisan</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Gospodarstvo koje je komplementarno graničnom području i sličnosti na trgovinskom tržištu; ▪ Rastući sektor MSP prema broju i profitu; ▪ Postojeća industrijska baza (npr. tekstilna, kemijska industrija, proizvodnja i dostava električne energije, metalna i prehrambena industrija) nalazi se u procesu rekonstrukcije ka konkurentnijoj budućnosti; ▪ Dobro razvijena zamatska industrija; ▪ Prikladna eko klima za proizvodnju vina, voća, povrća, duvana, medicinskog i ljekovitog bilja; ▪ Tradicija u obradi određenih poljoprivrednih proizvoda prepoznatljivih na inozemnim tržištima; ▪ Povoljni prirodni i kulturni uvjeti za turizam; ▪ Postojanje struktura za pružanje potpore preduzećima. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska razina i nedostatak političkog okvira za lokalni gospodarski razvoj; ▪ Ograničen priliv tržišnih informacija; ▪ Nizak stupanj suradnje između MSP; ▪ Mali udio modernih tehnologija koje su u upotrebi u poljoprivredi i industriji; ▪ Niska razina dodane vrijednosti u preradiivačkoj industriji; ▪ Nedovoljne državne/lokalne, kao i inozemne izravne investicije, što otežava moderniziranje i rekonstrukciju zastarjelih i nekonkurentnih industrijskih i poljoprivrednih resursa pograničnog područja; ▪ Nedovoljan razvoj poslovne infrastrukture; ▪ Neuravnotežen razvoj institucijskih struktura i kapaciteta upravljanja u turizmu; ▪ Nedovoljno obradivo tla i temeljnih sredstava za poljoprivredu; ▪ Gospodarstvo u ruralnim oblastima programskog područja je često segmentirano, monosektorsko i marginalizirano; ▪ Nedostatak istraživačkih institucija i usluga za savjetovanje. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Iskorišćavanje koristi od Sporazuma o slobodnoj trgovini Centralne Europe – CEFTA – u jačanju izvoznog potencijala; ▪ Razvoj i iskorišćavanje mrežnih veza između lokalnog gospodarskog sektora u cilju ostaviranja profita od lanaca i klastera za snabdijevanje, kako bi se poboljšala konkurentnost i dalji gospodarski rast; ▪ Poboljšanje preduzetništva i kvalitete proizvoda kroz prekogranične inicijative; ▪ Tržišni potencijal za stvaranje gospodarske suradnje koja vodi prema obradi bio-proizvoda; ▪ Povećavanje prekogranične suradnje među strukturama za pružanje potpore poslovanju u sektoru industrije i usluga; ▪ Brandiranje regionalnih proizvoda; ▪ Dobro razvijen i rastući bankarski sektor koji bi mogao poduprijeti lokalni razvoj; ▪ Dostupna industrijska postrojenja i prostori; ▪ Razvoj potencijalnih obnovljivih izvora energije; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Povećana izloženost globalnom tržištu i povećana konkurentnost unutar područja; ▪ Programsko područje se trajno promatra kao periferno gospodarstvo s malom dodanom vrijednošću; ▪ Siva ekonomija i primjetna prijetnja od korupcije; ▪ Nedostatak finansijskih kapaciteta i interesovanja za suradnju među lokalnim poduzećima; ▪ Dalja fragmentacija ruralnog gospodarstva i zatvaranje industrija (duvanske, rudarske); ▪ Spor proces rekonstrukcije državnih poduzeća.
GOSPODARSTVO			

Program prekogranične suradnje

OKOLIŠ I PRIRODA			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Raznovrsna i dobro očuvana priroda sa parkovima prirode i zaštićenim područjima; ▪ Bogati i raznovrsni prirodni resursi (mineralne vode, rijeke, jezera, kanjoni, obradivo tlo, šume); ▪ Bogat biodiverzitet, uključujući dragocjeno medicinsko i ljekovito bilje; ▪ Povoljni uvjeti za raznovrstan turizam i poljoprivredu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prirodni potencijali i resursi su nedovoljno iskorišćeni; ▪ Depopulacija seoskog područja oštećuje obradivo tlo; ▪ Nedostatak zajedničkih prekograničnih mehanizama za nadzor okoliša i prevenciju prirodnih nepogoda. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zajedničko održivo korištenje ekološki prihvatljivih usluga i tehnologija za održavanje nezagađenih resursa; ▪ Ekspanzija alternativnih oblika turizma i organskog uzgoja; ▪ Međunarodno priznavanje parkova prirode i zaštićenih područja; ▪ Istraživanje korišćenja obnovljivih izvora energije. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Investicije u infrastrukturu koje mogu nepovoljno utjecati na okoliš; ▪ Neodrživ gospodarski razvoj može stvoriti probleme u kvaliteti zraka, vode i tla; ▪ Povećavanje nekontroliranog zagađenja i sječa šuma; ▪ Dalje fragmentiranje i napuštanje obradivlja obradivog tla.

Program prekogranične suradnje

SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dobro razvijen sustav osnovne i srednje naobrazbe; ▪ Povećana razina zapošljavanja u privatnom sektoru; ▪ Postojanje Sveučilišta i centara za visoku naobrazbu; ▪ Postojanje istraživačkih institucija. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ „Odliv mozгова“ i migracija; ▪ Rastući trend relativno visoke stope nezaposilenosti u ruralnim područjima; ▪ Niska primanja i nizak životni standard većine stanovnika; ▪ Slaba pokretljivost radne snage; ▪ Akademsko i poslovno okruženje su nedovoljno povezani; ▪ Pomanjkanje modernih stručnih i obrazovnih usluga. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pojačan fokus na programe naobrazbe i obuke je usvojen za potrebe tržišta rada, čime se snažno povezuju naobrazba i gospodarstvo; ▪ Povećanje broja zaposlenih lica u privatnom sektoru; ▪ Povećana pokretljivost i prilagodavanje radne snage prema novim gospodarskim zahtjevima. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Državni i regionalni ljudski resursi i politike rada ne odgovaraju promjenljivoj situaciji na gospodarskom tržištu i tržištu rada; ▪ Spora tranzicija sustava srednje naobrazbe povećati će jaz između potražnje i snabdijevanja na tržištu rada; ▪ Nema promjena u začaranom krugu siromaštva, nedostatak naobrazbe, i slabe prilike za zapošljavanje marginaliziraju granična područja i otežavaju gospodarski razvoj; ▪ Izolacija sustava opće naobrazbe i zatvaranje škola.
TRŽIŠTE RADA I NAOBRAZBA			

Program prekogranične suradnje

SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRIJETNJE
<p>KULTURA I TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bogato kulturno naslijeđe (povijest, arhitektura, tradicija i folklor); ▪ Djelomično razvijena turistička infrastruktura; ▪ Kultura sličnost i koherentnost. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak koherentnih politika i programa za razvoj; ▪ Slaba integracija kulturnog naslijeđa s razvojem turističke ponude; ▪ Ograničeno prekogranično iskustvo; ▪ Nedovoljno iskorišćavanje kulture i rekreativnih aktivnosti; ▪ Nedostatak koordinacije i informacijskih centara, osim onih u velikim gradskim centrima; ▪ Sezonski uvjetovan razvoj turizma. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Odgovor na povećanu potražnju u wellness turizmu i eko-turizmu; ▪ Razvoj specijaliziranih turističkih programa koji su usmjereni na nove „aktivne“ tipove godišnjih odmora; ▪ Zajedničke turističke ponude sa zajedničkim proizvodima i marketingom; ▪ Istraživanje turističkog potencijala kulturnih objekata; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potencijal globalnog turističkog tržišta; ▪ Globalna promjena klime može utjeti na turizam; ▪ Nedostatak dovoljnih sredstava za kontinuirano održavanje prirodnog, kulturnog i povijesnog naslijeđa; ▪ Pojačana društvena isključenost regiona.
<p>INSTITUCIJSKI SUSTAV</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dobri bilateralni odnosi i postojanje sporazuma o suradnji; ▪ Iskustvo u provedbi zajedničkih programa; ▪ Tekući proces decentraliziranja; ▪ Zakonodavstvo o lokalnoj samoupravi je povoljno za prekograničnu suradnju; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Različite razine procesa reforme administracije; ▪ Ograničeni administrativni kapaciteti i kapaciteti za prihvaćanje na lokalnoj razini; ▪ Ograničeno partnerstvo u programiranju i provedbi politike regionalnog razvoja; ▪ Nedovoljna količina javnih sredstava i financijske autonomije na lokalnoj razini; ▪ Zastarjela postrojenja i oprema u sektoru javnih usluga i nedostatak dovoljnih financijskih sredstava. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Harmonizacija administracije sa obje strane kroz usvajanje pravne stečevine; ▪ Razvoj mehanizama za pružanje prekogranične institucijske pomoći i prijenos znanja; ▪ Moguće partnerstvo civilnog društva i javne administracije u procesu donošenja odluka i uslugama. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak održivosti u političkoj obvezi na centralnoj i lokalnoj razini; ▪ Različita brzina u procesu pristupanja EU i u usvajanju pravne stečevine može dovesti do problema u kompatibilnosti; ▪ Visok obrt u administrativnom osoblju usljed političkih promjena.

Program prekogranične suradnje

Dio II Programaska strategija

1. Iskustvo u prekograničnim aktivnostima

Ovaj IPA prekogranični program je najnovija inicijativa kojom se proširuje politika EU za promociju suradnje između zemalja u pograničnim regionima centralne i jugoistočne Europe i susjednim regionima Zajednice i drugih zemalja kandidata iz centralne i jugoistočne Europe.

Od 2007. godine, kao jedinstveni integrirani Instrument za pretpristupnu pomoć, IPA zamjenjuje nekadašnje instrumente: Phare, ISPA, SAPARD, Turske pretpristupne instrumente i CARDS. Kao Komponenta II IPA, Program prekogranične suradnje je namijenjen za pripremu zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za buduće upravljanje strukturnim fondovima EU. Shodno tome, ova komponenta realizirati će se putem Višegodišnjeg prekograničnog programa.

Pošto je bila dio državne zajednice Srbije i Crne Gore, Crna Gora je imala ograničeno iskustvo u prekograničnoj suradnji, odnosno iskustvo sa četiri programa sa Bugarskom, Rumunjskom, Mađarskom i Italijom, kao i sa transnacionalnim programom - CADSES. Bosna ima ograničeno iskustvo, pošto je sudjelovala u programu sa Italijom i u CADSES.

Ovaj programski dokument je sukladan prethodno navedenim programima EU i državnim strategijama, kao što je pomenuto u dijelu četiri.

1.1 Naučene lekcije

Iskustvo u suradnji između pograničnih oblasti pokazuje da je solidna pripremna faza od izuzetne važnosti prije iniciranja određenih aktivnosti. Da bi prekogranična suradnja bila učinkovita, neophodno je da postoji dobro poznavanje pravila i postupaka, odgovarajući kapacitet i funkcioniranje organa upravljanja. Rezultati tematske evaluacije Phare programa pogranične suradnje 1999-2003 biti će uredno uzeti u obzir. Iskustvo je pokazalo da preduvjeti za učinkovitu provedbu uključuju, pored bliske suradnje između zemalja sudionica na političkoj i operativnoj razini:

- prekograničnu suradnju između resornih ministarstava i učinkovite radne odnose između srodnih organizacija;
- funkcioniranje organa regionalnog razvoja i lokalnih organa vlasti, sa odgovarajućim osobljem u stabilnom okruženju;
- bliske poslovne veze između regionalnih institucija i odgovarajućih Delegacija Komisije;
- funkcioniranje prekogranične suradnje između odgovarajućih organizacija privatnog sektora, kao što su gospodarske komore, udruge poduzeća i NVO.

U periodu do 2004. godine zainteresirane strane u BiH sudjelovale su u 17 projekata u okviru programa INTERREG III A uglavnom kroz doprinos „u naturi“. Većina njih su samo formalno bili uključeni u projekte prekogranične suradnje sa italijanskim partnerima kao

Program prekogranične suradnje

vodećim, ali iskustva stečena u tom periodu i veze uspostavljene sa partnerima iz Italije, predstavljaju dobar temelj za nastavak suradnje.

Prvo pravo iskustvo u prekograničnim i transnacionalnim projektima suradnje stečeno je u posljednjem Pozivu za podnošenje prijedloga za dva Nova programa za susjedstvo, u kojima je BiH sudjelovala u periodu 2004-2006: INTERREG III Jadranski NPS i INTERREG III B CADSES transnacionalni program.

Posljednji Poziv za podnošenje prijedloga projekata u okviru Programa CADSES je rezultirao sa dva projekta, uključujući partnere iz BiH sa zahtjevom za financiranje iz sredstava Regionalnog CARDS 2004-2006, dok je od 93 projekta koji su odobreni u okviru Jadranskog NPS, 28 projekata uključilo partnere iz BiH sa tim zahtjevom. Broj projekata koji su podneseni pokazao je da postoji značajno interesovanje partnera iz BiH za ovu vrstu Programa. Međutim, razumijevanje uvjeta u svezi sa NPS modalitetima, kvalitetom i veličinom projekata koji ukazuju na razinu aktivnosti koje je potrebno realizirati u BiH, ostalo je i dalje slabo.

Glede prekogranične suradnje na unutrašnjim granicama, uzevši u obzir početni stupanj ovih programa, suviše je rano da se identificiraju naučene lekcije, ali je vrijedno spomena da interesovanje, pa čak i pojedine inicijative za početak suradnje preko granica, zaista postoji na lokalnoj razini. S druge strane, relativno veća dodjela sredstava, koja su na raspolaganju u okviru IPA programa prekogranične suradnje, predstavlja pravi izazov za mnoge zainteresirane strane čiji su financijski kapaciteti mali.

Crna Gora je do 2006. godine bila dio državne zajednice sa Srbijom, i stoga se čitavo iskustvo koje se tiče prekogranične i transnacionalne suradnje uglavnom odnosilo na programe u kojima su ove dvije zemlje sudjelovale kao jedna zemlja. Prvo iskustvo Crne Gore bilo je sudjelovanje u okviru INTERREG III Jadranskog programa i INTERREG III B CADSES transnacionalnog programa. Posljednji Poziv za dostavljanje prijedloga projekata za Jadranski NPS rezultirao je sa 93 odobrena projekta od čega je 12 projekata uključivalo partnere iz Crne Gore, dok su u okviru CADSES Programa crnogorski partneri sudjelovali u dva projekta koji su financirani iz sredstava Regionalnog CARDS 2004-2006.

Kroz te početne prekogranične i transnacionalne projekte crnogorski partneri su stekli priliku da počnu povećavati svijest o prekograničnim i transnacionalnim programima, i da počnu stjecati znanja i vještine od svojih partnera. Međutim, još uvijek postoji mali kapacitet u pripremi projekata krajnjih korisnika (naročito u sjevernom dijelu, gdje gotovo da nema aktivnosti koje su sprovedene). Imajući to u vidu, važno je naglasiti da su specifične obuke potencijalnih podnositelja zahtjeva od suštinskog značaja za ovaj program. Osim toga, važno je napomenuti i da su nekoliko općina i građanskih udruga, koje se nalaze u južnom i centralnom dijelu, bile partneri u realizaciji projekata u okviru programa. Iako je postignuta svjesnost, neophodno je nastaviti sa stvaranjem adekvatnih objekata, intenzivnom komunikacijom i davanjem informacija kako bi se omogućilo uspostavljanje operativnih i

Program prekogranične suradnje

održivih partnerstava. Stoga je vrlo važno pitanje obuke za pisanje i provođenje projekata koji se odnose na program.

2. Strategija suradnje

Analiza stanja programskog područja je sprovedena kroz prikupljanje podataka od relevantnih institucija u obje zemlje i konzultacije sa glavnim državnim, regionalnim i lokalnim sudionicima.

Analiza se temeljila na:

- Primarnim podacima iz Zavoda za statistiku Bosne i Hercegovine i Državnog zavoda za statistiku Crne Gore, ministarstva turizma i državne agencije za zapošljavanje, državne granične službe i općinskih vlasti;
- Podacima i analizi koji su dio postojećih državnih i regionalnih planskih dokumenata;
- Razgovorima sa lokalnim sudionicima koji su održani u obje zemlje u periodu veljača-ožujak 2007. Temeljem ad hoc upitnika, oko 72 razgovora su obavljena u obje zemlje (općinske vlasti, poduzetnici, NVO, gospodarske komore, lokalne institucije za visoku naobrazbu);
- Prijedlozima i komentarima dobijenim od članova Timova za izradu programa na radionici održanoj u Podgorici u ožujku 2007, a od Operativnih struktura iz obje zemlje u toku sastanka održanog u Sarajevu 13. travnja 2007. godine.

U početku, odvojene jednostrane SWOT analize su provedene u obje zemlje paralelno. Ove dvije analize su kasnije spojene u zajedničku SWOT analizu i dogovorene od strane Operativnih struktura, a u njima su sažete glavne snage, slabosti, prilike i prijetnje.

Naredna tablica prikazuje programsko područje prema izvješću SWOT analize:

ELEMENTI SWOT ANALIZE	
SNAGE/PRILIKE	SLABOSTI/PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none">▪ Jezične i kulturološke sličnosti;▪ Raznolika i dobro očuvana priroda;▪ Gospodarska komplementarnost graničnog područja;▪ Povoljni uvjeti za poljoprivredu;▪ Sve veći broj malih i srednjih poduzeća u trgovini, industriji i uslužnim sektorima;▪ Značajan potencijal za nove oblike poslovanja, posebice onih koji se odnose na turizam i ruralni razvoj;▪ Dobri državni sustavi za naobrazbu.	<ul style="list-style-type: none">▪ Periferne lokacije za promet i logistiku;▪ Neadekvatna infrastruktura, posebice putne mreže i kanalizacija/prečišćavanja otpadnih voda;▪ Neistražen potencijal prirodnih resursa;▪ Trend depopulacije i migracije;▪ Nedovoljan razvoj poslovne infrastrukture;▪ Nedostatak kapitala, ograničena konkurentnost industrije i sektora MSP;▪ Stalna nezaposlenost;▪ Odsustvo usluga za koordinaciju informacija i potpore;

Strana 32 od 60

(paraf)

Program prekogranične suradnje

	▪ Ograničeni lokalni administrativni kapaciteti i kapaciteti za apsorpciju.

Prema zajedničkoj analizi, *Strategija, Prioriteti i Mjere* ovog IPA programa prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore projektirani su temeljem zajedničke vizije razvojnih perspektiva, fokusirajući se na probleme koje je potrebno riješiti, kao i na mogućnosti koje je još potrebno istražiti.

2.1 Rezime zaključaka iz opisa područja

Analiza opisuje situaciju u programskom području, iako neki od opisa važe za obje zemlje u cjelini. Veći dio programskog područja je nenaseljen zbog geografskog položaja, a pati i od lošeg životnog standarda zbog zavisnosti o nisko-profitnoj poljoprivredi i nekvalificiranom fizičkom radu. Njegova industrijska baza je veoma fragmentirana, i pored velike livnice čelika i nekih fabrika tekstila, uglavnom je ograničena na preradu hrane, proizvodnju vina i druge industrije zasnovane na poljoprivredi. Visoka nezaposlenost je dovela do migracije većeg dijela preostale kvalificirane radne snage u gradove i u inostranstvo, ostavljajući za sobom ostarjelu i uglavnom nekvalificiranu radnu snagu koju je teško zaposliti bez prekvalifikacija.

Oblast također ima strukturalne probleme po pitanju prometne infrastrukture. Odsustvo moderne cestovne i željezničke mreže koja bi povezivala pograničnu oblast sa ključnim koridorima doprinosi marginalizaciji područja kao gospodarskog resursa. Postojeći resursi područja se nedovoljno koriste, kako zbog izolacije, tako i zbog sporog odgovora na izazove modernizacije i restrukturiranja.

S druge strane, programsko područje karakterizira jedinstvena kulturna povijest i odsustvo značajnijih jezičnih barijera. To pruža mogućnost za kontinuiranu suradnju koja dovodi do povećanja gospodarske aktivnosti, postizanje boljeg životnog standarda i zapošljavanja.

Osim toga, prirodni resursi programskog područja, koji su trenutačno nedovoljno iskorišćeni, mogu da posluže kao temelj za gospodarski razvoj. Zbog svoje blizine moru južni dio je posebice atraktivan za posjetioce, a izoliraniji sjeverni dio nudi mogućnosti za više specijaliziranih oblika turizma.

Glavni prioritet je ubrzati gospodarski razvoj prihvatljivog područja kroz stvaranje mogućnosti za zapošljavanje u relativno kratkom vremenskom periodu (3-5 godina). Međutim, da bi se to postiglo, bitno je da se iskoristi potencijal prekogranične suradnje za razvoj institucijskih veza i mreža koje mogu mobilizirati dostupne regionalne i državne resurse.

2.2 Opći strateški cilj Programa prekogranične suradnje

Dakle, cilj ovog IPA prekograničnog programa je:

Program prekogranične suradnje

Opći cilj: Podsticanje zajedničkog održivog razvoja prekograničnog područja njegovih gospodarskih, kulturnih, prirodnih i ljudskih resursa i potencijala kroz jačanje kapaciteta ljudskih resursa i zajedničkih institucijskih mreža između lokalnih zajednica i lokalnog privatnog i javnog sektora.

2.3 Specifični ciljevi

Strateški okvir koji podržava ovaj opći cilj sastoji se od tri specifična cilja:

Specifični cilj 1: Podržati uspostavljanje zajedničkih akcija i strategija koje su usmjerene na zaštitu i valorizaciju gospodarskih resursa područja.

Specifični cilj 2: Promocija održivog razvoja pograničnog područja kako bi se stimuliralo gospodarstvo i smanjila izoliranost.

Specifični cilj 3: Ponovno uspostavljanje prekogranične suradnje putem jačanja prethodnih prekograničnih kontakata u gospodarstvu i kulturi.

Ova tri specifična cilja programa izravno su povezana sa tri relevantne oblasti interveniranja, koje su zajedno odabrane kao ciljevi ovog IPA programa prekogranične suradnje.

Prva oblast je *okoliš*. Selektivna eksploatacija prirodnih resursa i promoviranje održivih aktivnosti podržati će korišćenje okoliša kao vrijednog i učinkovitog alata za razvoj.

Druga oblast intervencije je *gospodarstvo*. Intervencije na ovom polju imaju za cilj stvaranje povoljnijeg poslovnog ambijenta, posebice za turizam i poljoprivredu kroz poboljšanje zajedničke usluge, prijenos znanja, i posticanje započinjanja i pokretanja novih poslovnih poduhvata.

Treća oblast je *društvena kohezija*. Cilj programa je povezivanje ljudi, administrativnih tijela, i drugih lokalnih sudionika u svrhu ubrzanja lokalnog gospodarskog i kulturnog razvoja i uklanjanja formalnih i neformalnih barijera u prekograničnoj suradnji, kroz zajedničko identificiranje i izradu zajedničkih strategija za promociju područja.

Program uzima u obzir slijedeća temeljna načela:

- *Jednake mogućnosti* - širenje spektra razvojnih mogućnosti u korist kategorije ljudi koji imaju ograničen pristup njima: žene, mladi ljudi, siromašni, manjine;
- *Ekološka i gospodarska održivost* – promocija intervencija temeljem principa zaštite okoliša, očuvanje i održivost, posticanje veza između ekologije i gospodarstva;
- *Samoodrživost* - promocija operacija koje imaju održive prednosti. Posebna pažnja je posvećena pokretanju jake mreže između lokalnih partnera i zainteresiranih strana u

Program prekogranične suradnje

cilju povećanja dugoročne koristi.

3. Prioritet i mjere

Prioriteti i mjere definirani u ovom prekograničnom programu sastavljeni su na takav način da poštuju i objezbjeđuju realizaciju konkretnih ciljeva. Konkretno, jedan prioritet je identificiran za intervencije u prekograničnoj suradnji. Prioritet II se fokusira na tehničku pomoć, objezbjeđujući učinkovito upravljanje i provedbu programa.

Aktivnosti predviđene ovim programom utvrđene su temeljem SWOT analize (Snage, Slabosti, Prilike i Prijetnje) i imajući u vidu ograničena financijska sredstva. Sufinanciranje garantuje da će EU princip dodavanja biti poštivan.

3.1 Prioritet I

Pružiti potporu stvaranju zajedničkog društveno-gospodarskog okruženja za ljude, zajednice i gospodarstva programskog područja

Uzimajući u obzir opseg intervencija i tri specifična cilja, Prioritet I se realizira kroz tri različite mjere. Svaka od njih je posebice usmjerena na određeno područje intervencija koje su utvrđene prethodno u tekstu.

3.1.1 Mjera I.1

Prekogranične inicijative gospodarskog razvoja sa naglaskom na turizam i ruralni razvoj.

Obrazloženje:

Povećanje gospodarskog razvoja programskog područja zahtijeva, kao što je pokazano u SWOT analizi, uspostavljanje koordiniranih aktivnosti kojima se pomaže suradnja među kadrovima u svim sektorima i stvaranje temeljnih mehanizama i sredstava za promociju ulaganja i poticanje gospodarskog razvoja.

Većina intervencija kojima se povećava gospodarska suradnja se odnosi na turizam, poljoprivredu i sektor okoliša, i usmjerene su na iskorišćavanje lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, opće intervencije će također utjecati na povećanje potencijala zapošljavanja u privatnom sektoru i na mobilnost radne snage. Ovo mora da se održava kroz povećan kapacitet i privatnih i javnih subjekata koji će biti uključeni u analizu situacije na lokalnoj razini tijekom razrade novih strategija, kao i u procesu donošenja odluka.

Na kraju, gospodarski razvoj mora se podržati putem malih ulaganja kojima se poboljšava postojeća infrastruktura, što će ostvariti konkretan utjecaj na usluge, turizam, poduzeća, trgovinu i promet u programskoj oblasti.

Slijedeća lista predstavlja uvjetni spisak intervencija koje se mogu kvalificirati prema ovoj mjeri:

Program prekogranične suradnje

- Stvaranje poslovnih mreža i mehanizama za prijenos znanja u turističkom i poljoprivrednom sektoru;
- Razvoj novih turističkih proizvoda/usluga sa jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvoj poslovnih informacijskih strategija, usluga i aktivnosti za potporu (kao što su baze podataka, internetske stranice) koje su usmjerene na poduzetnike koji su aktivni u programskom području;
- Razvoj usluga savjetovanja za pokretanje poslovanja, planiranje poslovanja, transfer tehnologije, patente, sertifikaciju, pravne i upravne poslove, financije i strategije marketinga (npr. novi proizvodi, etiketiranje i kvalitet);
- Razvoj odgovarajućeg i održivog oblika turizma i ekološki prihvatljive poljoprivrede;
- Identifikacija i razvoj alternativnih gospodarskih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati)
- Uspostavljanje i održavanje zajedničkih programa za obuku kroz održavanje zajedničkih obuka, konferencija i seminara, te kroz razvoj zajedničkog plana i programa naobrazbe i standarda obuke;
- Unaprijeđenje radne snage u regionu i stručnih škola koje su relevantne za gospodarski razvoj pograničnog regiona;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za moderniziranje i opremanje tržnica, poslovnih prostora i objekata za pokretanje malih poduzeća;
- Umrežavanje MSP i uspostavljanje prekograničnih klastera;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za poboljšanje pristupačnosti područja;
- Poboljšanje javnih komunalnih usluga koje pružaju potporu turističkom sektoru;
- Prijenos znanja i integracija razvoja institucija/sposobnosti, najviše po pitanju društvenih i gospodarskih problema;
- Razvoj zajedničkih strategija, prekograničnih prometnih planova, studija i koncepata koji služe kao temelj za velike investicije.

Potencijalni korisnici ove mjere mogu biti:

- lokalne vlasti i njihove institucije;
- udruge općina;
- razvojne agencije;
- lokalne organizacije za pružanje potpore preduzećima;
- kulturne udruge;
- nevladine organizacije;
- privatni i javni subjekti koji pružaju potporu radnoj snazi;
- MSP;
- institucije za stručnu i tehničku obuku.

Ova mjera se provodi kroz sheme granta.

3.1.2 Mjera 1.2

Inicijative za unaprijeđivanje okoliša, uglavnom kroz zaštitu, promoviranje i upravljanje prirodnim resursima.

Obrazloženje:

Kao što je naglašeno u analizi, prihvatljivo programsko područje je dobro poznato po svojoj

Strana 36 od 60

(paraf)

Program prekogranične suradnje

bogatoj, raznovrsnoj i dobro očuvanoj prirodi koja još nije dovoljno iskorišćena. Cilj ove mjere je da se održe zajedničke intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unaprijeđenje okoliša, sa ciljem da se objezbijedi održivi razvoj čitavog programskog područja. Ove aktivnosti su u tijesnoj svezi sa razvojem turizma kao alternativne gospodarske djelatnosti.

Slijedeća lista uvjetnih prihvatljivih aktivnosti nije konačna:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti podizanja svijesti/obuke po pitanjima zaštite, promoviranja i upravljanja prirodnim resursima;
- Naobrazba i prijenos znanja u oblasti okoliša;
- Očuvanje i unaprijeđenje prirodne i kulturne baštine;
- Unaprijeđenje zajedničkog upravljanja i pomoćnih usluga i objekata u upravljanju u vodnom gospodarstvu i odlaganju otpada;
- Izrada planova za sprječavanja zagađenja u programskom području i učinkovitih sustava za nadzor kvalitete zraka, vode i tla;
- Razvoj i povećanje kapaciteta za prevenciju potencijalnih prirodnih katastrofa (uključujući požare i poplave);
- Izrada i provedba politike za korišćenje obnovljivih izvora energije

Potencijalni korisnici ove mjere mogu biti:

- državni organi/institucije koje imaju aktivnosti u programskom području;
- lokalne vlasti i njihove institucije;
- razvojne agencije;
- turističke i kulturne organizacije/udruge;
- organizacije (uključujući NVO) za zaštitu prirode;
- javna tijela odgovorna za upravljanje vodama;
- vatrogasne/hitne službe;
- MSP.

Mjera se provodi kroz sheme granta. Tijekom provođenja posebna pažnja se posvećuje objezbjeđivanju komplementarnosti i isključivanju preklapanja sa drugim programima koje sufinancira EU.

3.1.3 Mjera 1.3

Društvena kohezija i kulturna razmjena kroz institucijske intervencije i intervencije kroz izravan međuljudski kontakt.

Obrazloženje:

Cilj ove mjere je da se približe zajednice kroz dugoročna partnerstva i umrežavanje između organizacija civilnog društva, profesionalnih udruga, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri.

Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim razinama i sektorima aktivnosti, ohrabrujući prekograničnu suradnju u oblasti gospodarstva, kulture, naobrazbe i športa.

Slijedeća lista predstavlja samo sažetak koji provizorno navodi glavne programske aktivnosti:

Program prekogranične suradnje

- aktivnosti koje podupiru društveni i kulturni protok informacija i komunikaciju između zajednica u programskom području;
- kulturne razmjene među mladima, umjetnicima, športske aktivnosti, folklorne manifestacije i slične aktivnosti;
- inicijative za naobrazbu i obuku, uključujući i širok spektar aktivnosti, kao što su promoviranje mobilnosti građana, akademsko umrežavanje inovativnih obrazovnih projekata, kao i promoviranje doživotnog učenja za sve građane;
- promotivni događaji na društvenom i gospodarskom polju, kao što su sajmovi i izložbe;
- druge aktivnosti kojima se promovira društveno uključivanje, uključujući razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove mjere mogu biti:

- lokalne vlasti i njihove institucije;
- razvojne agencije;
- lokalne organizacije za pružanje potpore preduzećima;
- kulturne udruge;
- nevladine organizacije;
- javni i privatni subjekti za pružanje potpore radnoj snazi;
- škole;
- više škole i fakulteti;
- sveučilišta, uključujući i institucije za stručnu i tehničku naobrazbu.

Ova mjera se provodi kroz sheme granta.

Za sve mjere u okviru Prioriteta I, detaljni kriteriji selekcije i kriteriji za dodjelu granta su izloženi u Pozivu za podnošenje prijedloga – Paket za prijavu (Smjernice za ponuđače).

3.2 Prioritet II

Tehnička potpora za povećanje administrativnih kapaciteta u upravljanju i provedbi programa prekogranične suradnje.

Tri mjere se podupiru kroz komponentu Tehničke pomoći koja čini i do 10% od dodijeljenih finansijskih sredstava. Cilj prioriteta TP je da osigura učinkovito, efektivno i transparentno upravljanje prekograničnim programom.

Mjera II.1 Upravljanje programom, nadzor i evaluacija

Tehnička pomoć se koristi za potporu radu državnih Operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO), čime se objezbjeđuje učinkovito upravljanje i provedba programa, sudjelovanje na sastancima u svezi sa programom, kao i ostala optimalna uporaba resursa. Ovo se postiže kroz osnivanje i rad Zajedničkog tehničkog tajništva (ZTT) u Bosni i Hercegovini, i podružnice ZTT u Crnoj Gori (uključujući troškove plata za osoblje, osim plata za državne uposlenike). ZTT je zadužen za svakodnevno upravljanje programom i odgovoran je za Operativne strukture i ZNO. ZTT bi trebalo, između ostalog, da izradi nacrt za

Program prekogranične suradnje

Smjernice uz poziv za podnošenje prijedloga projekata za kandidate, pod nadzorom Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO).

Indikativna lista prihvatljivih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Potporu Operativnim strukturama, Zajedničkom nadzornom odboru, Zajedničkim tehničkim tajništvima, i svim ostalim strukturama (npr. Upravnom odboru) koje učestvuju u upravljanju i provedbi programa
- Uspostavljanje i funkcioniranje Zajedničkog tehničkog tajništva i njegove podružnice, uključujući troškove plata za osoblje (sa izuzetkom plata za državne uposlenike)
- Troškovi sudjelovanja na različitim sastancima koji se odnose na realizaciju programa
- Administrativni i operativni troškovi koji se odnose na realizaciju programa, uključujući troškove pripreme i praćenja programa, procjene i odabira aktivnosti, organiziranje sastanaka nadzornog odbora, itd.
- Pomoć potencijalnim korisnicima u pripremi prijave projekata i korisnicima u realizaciji projekta i izvješćavanju o projektu.

Mjera II.2 Informacije o Programu i publicitet

Specifični cilj ove mjere je da se osigura upoznatost državnih, regionalnih i lokalnih zajednica i stanovništva, uopće, u programskom području. On također podupire aktivnosti podizanja svijesti na državnoj razini u cilju informiranja građana o ovom programu u obje države. To može obuhvatiti, između ostalog, pripremu, prijevod i distribuciju informacija o programu i promidžbenog materijala, uključujući i internetsku stranicu, organizovanje događaja, praćenje i evaluaciju programa.

Indikativna lista prihvatljivih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Pripremu, prijevod i distribuciju informacija o programu i promidžbenog materijala, uključujući i internetsku stranicu programa
- Organiziranje javnih događaja (konferencija, seminara, radionica, itd.)
- Podizanje razine svijesti i obuka potencijalnih korisnika, uključujući forume za traženje partnera

Indikativni raspored i iznosi za provedbu mjera:

Mjere Prioriteta II provode se putem individualnog izravnog sporazuma o grantu bez poziva za podnošenje prijedloga projekata, koji će potpisati svaka od Delegacija EU i državnih vlasti (PGS koordinatori i Operativne strukture), sukladno Članku 168.1 (c) Pravilnika o provedbi Financijske uredbe.

U cilju učinkovitog korišćenja sredstava Tehničke pomoći neophodna je tijesna suradnja između državnih organa zemalja sudionica (Operativnih struktura, PGS koordinatora). Isti raspored predviđen je za obje zemlje, kako bi se osigurala kompatibilnost objezbijedenih savjeta i dosljedna koordinacija glede provedbe projekta.

Program prekogranične suradnje

3.3 Pokazatelji ishoda i pokazatelji rezultata

Kriteriji koji se koriste za izbor pokazatelja su sljedeći:

- Značaj za utvrđene prioritete i ciljeve;
- Jasnost definiranja;
- Lako prikupljanje i uvrštavanje u sustav nadgledanja;
- Kvantifikacija prema postavljenim ciljevima i, po potrebi, uspostavljenim polaznim temeljima.

3.3.1 Pokazatelji na razini prioriteta

Prioritet 1				
Pružiti potporu stvaranju zajedničkog društveno-gospodarskog okruženja za ljude, zajednice i gospodarstva pograničnog područja				
Ishod	Projekti kojima se razvijaju mehanizmi i usluge preko-prekogranične suradnje	Broj	45	Završna izvješća o evaluaciji (evaluacija podnesenih prijava); Godišnja izvješća o provedbi
	Koordinirane aktivnosti u njegovanju suradnje u ljudskim resursima u svim sektorima (tj. prijave za grant)	Broj	210	Izvješća iz uvodne sesije (ocjena); Godišnja izvješćaja o provedbi
Rezultat	Podignuta svijest o lokalnim pograničnim potencijalima kroz analizu situacije na lokalnoj razini tijekom izrade projekata	Broj informiranih pojedinaca	5.500	Analiza prijava za grant
	Aktivnosti obuke/broj lica koja su obučena i informirana	Broj pojedinaca	550	Godišnje izvješće o provedbi
	Stvorene mogućnosti za zaposlenje, u odnosu na izraženo interesovanje	Postotak	15 %	Izvješća iz uvodne sesije (ocjena); Godišnja izvješća o provedbi
	Dodijeljeni projekti za jedno od sljedećih zajedničkih unakrsnih pitanja povećani za 5% po Pozivu: <ul style="list-style-type: none"> • Rodna ravnopravnost, zaštita i promidžba; • Prava etničkih manjina; • Integracija osoba sa fizičkim i mentalnim invaliditetom; • Očuvanje i unaprijeđenje prava djece; • Zaštita okoliša i prirode; • Sudjelovanje ili utjecaj javnosti u donošenju odluka 	Postotak	25 %	Godišnja izvješća o provedbi
Mjera 1.1: Prekogranične inicijative gospodarskog razvoja sa naglaskom na turizmu i				

Program prekogranične suradnje

ruralnom razvoju				
Tip	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2013 ³	Izvor informacija
Ishod	Temeljni mehanizmi i sadržaji koji promoviraju investicije i potiču gospodarski razvoj (npr. klasteri, inkubatori, mreže, itd).	Broj	8	Godišnja izvješća o provedbi; Periodična izvješća ZTT
	Intervencije za poboljšanje postojeće infrastrukture i uvođenje nove infrastrukture, ostvarujući konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i promet u programskom području	Broj	20	
Rezultat	Iskorišćavanje lokalnih prekograničnih mogućnosti u turizmu, okolišu i poljoprivredi (preko navedenih mehanizama)	Broj	15	
	Organizirane kampanje i publikacije o turističkom potencijalu i ponudi	Broj	25	
	Stvoreni zajednički integrirani turistički proizvodi	Broj	10	
	Lica koja imaju koristi od Intervencija i aktivnosti za podizanje svijesti o turizmu i ruralnom razvoju	Broj	62.000	
Mjera 1.2: Inicijative za razvoj okoliša, uglavnom za zaštitu, promicanje i upravljanje prirodnim resursima				
Ishod	Zajedničke intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unaprijeđenje upravljanja okolišem	Broj	15	
	Projekti za podizanje svijesti o zaštiti okoliša, promicanju i upravljanju prirodnim resursima	Broj	10	
Rezultat	Inicijative kojima se objezbjeđuje to da se lokacijama od velike ekološke i pejzažne vrijednosti upravlja tako da one mogu izdržati pritiske razvoja turizma bez gubljenja od svoje vrijednosti.	Broj	6	
	Inicijative za potporu razvoja zajedničkog upravljanja otpadom (čišćenje i restauracija zagađenih /	Broj	6	

³ Ciljevi su dati na temelju raspoloživih sredstava za cijeli programski period 2007-2013.

Program prekogranične suradnje

	oštećenih lokacija)			Godišnja izvješća o provedbi;
	Organizovane kampanje i publikacije o podizanju ekološke osviještenosti	Broj	31	Periodična izvješća ZTT
	Izrada alata za zaštitu okoliša na pograničnoj razini	Broj	15	
	Lica koja imaju koristi od Intervencija i podizanje svijesti o aktivnostima za zaštitu okoliša	Broj	250.000	
Mera 1.3: Društvena kohezija i kulturna razmjena kroz institucijske intervencije i intervencije kroz izravan međuljudski kontakt				
Ishod	Inicijative poticanja kontakata, komunikacije i suradnja između lokalnih zajednica i organizacija lokalnih zajednica	Broj	50	Godišnja izvješća o provedbi; Periodična izvješća ZTT
	Zajedničke inicijative njegovanja prekograničnog kulturnog, turističkog, obrazovnog i društvenog razvoja i razmjene	Broj	19	
Rezultat	Inicijative izgradnje zajednice	Broj	12	
	Prekogranične kulturne, turističke i obrazovne mreže	Broj	12	
	Broj lica sa izravnom ili neizravnom koristi od ovih aktivnosti	Broj	3.750	
	Stvaranje kontakata na različitim razinama i u različitim sektorima aktivnosti, potičući prekograničnu suradnju u oblasti gospodarstva, kulture, naobrazbe i športa.	Broj	2.500	

Prioritet 2

Tehnička potpora za povećanje administrativnih kapaciteta u upravljanju i realizaciji Programa prekogranične suradnje

Mjera 2.1: Administracija, nadzor i evaluacija Programa

Tip	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2013	Izvor informacija
Ishod	Regrutirano osoblje ZTT	Broj	5	Godišnja izvješća o provedbi Izvjeshća o nadzoru Izvjeshća o evaluaciji
	Održan Zajednički nadzorni odbor	Broj	10	
	Objavljeni Pozivi za podnošenje prijedloga	Broj	3	
	Obuka za potencijalne krajnje korisnike	Broj	10	
	Obuke za procjenitelje i ocjenitelje	Broj	3	
	Procijenjeni prijedlozi projekata	Broj	210	

Program prekogranične suradnje

	Izvršene posjete na licu mjesta	Broj	70	
	Broj izrađenih nacрта izvješća o nadzoru	Broj	65	
	Godišnja izvješća o provedbi	Broj	6	
Rezultat	Službenici koji su stekli nadležnosti u upravljanju programom i uspješno obavljaju svoje dužnosti u Zajedničkom tehničkom tajništvu i drugim programskim tijelima	Broj	10	Godišnje izvješća o provedbi Izvješća o nadzoru
	Lica obučena i informirana tijekom Infosesija, PA Treninga, Potraživanja partnera, itd.	Broj sudionika	1.500	Izvješća o evaluaciji
	Povećan broj zaprimljenih projekata ⁴	Postotak	120 %	
	Poboljšana kvaliteta projektnih prijedloga ⁵	Postotak	120 %	
	Apsorpcija sredstava	Postotak	95 %	

Mjera 2.2: Informiranje o Programu i publicitet

Tip	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2013	Izvor informacija
Ishod	Internetska stranica programa	Broj	1	Godišnja izvješća o provedbi Izvješća o nadzoru Izvješća o evaluaciji
	Događaji informiranja i promidžbe	Broj	25	
	Štampane publikacije	Broj	5	
	Distribuirani promidžbeni materijali	Broj	2.000	
Rezultat	Posjete na internetskoj stranici (mjesečno)	Broj	2.000	
	Broj objavljenih novinskih članaka i TV i radijskih emitiranja	Broj	20	
	Sudionici na događajima informiranja i promoviranja	Broj	1.000	

⁴ Povećanje broja prijedloga u okviru svakog narednog Poziva za podnošenje prijedloga; npr. u okviru 3. Poziva za podnošenje prijedloga u usporedbi sa 2. Pozivom.

⁵ Povećanje kvalitete prijedloga projekata u okviru svakog narednog Poziva za podnošenje prijedloga (odnosno, postotak zaprimljenih prijava koje su prošle sve faze evaluacije).

4. Sukladnost sa drugim programima

4.1 Programi u BiH

Ovaj Program je sukladan glavnim ciljevima i oblastima intervencije sljedećih državnih strateških dokumenata Bosne i Hercegovine:

- **Strategija za integraciju BiH** je glavni dokument na kojem će se temeljiti čitav proces pristupanja EU. Njime se ukazuje na temeljne ciljeve i putove djelovanja, i obuhvaća skup općih smjernica za rad državnih i entitetskih institucija, i drugih sudionika uključenih u proces integracije.
- **IPA Višegodišnji indikativni planski dokument (VIPD)** predstavlja ključni strateški dokument za pomoć EU za BiH u okviru IPA, čiji je temeljni strateški cilj pružanje potpore zemlji u tranziciji od potencijalnog kandidata, zemlje kandidata, do članstva u EU. Temeljni prioritet i cilj prekograničnog programa je sukladan prioritetima i ciljevima definiranim u okviru komponente Programa PGS relevantnog VIPD-a.
- **Strategija uspostavljanja decentraliziranog sustava provedbe u BiH** – Cilj ovog dokumenta je da pomoćne Odjelu za koordinaciju ranje DE I i Ministarstvu financija i trezora u izradi Mape puta za provedbu decentraliziranog sustava za provedbu (DSP) u BiH.
- **Srednjoročna razvojna strategija (SRS)** (ranije pod nazivom Dokument strategije za smanjenje siromaštva – DSSS) za Bosnu i Hercegovinu je srednjoročni dokument koji je obuhvatio period 2004 - 2007. Strategija se temelji na postizanju tri krajnja strateška cilja: stvaranje uvjeta za održivi razvoj, smanjenje siromaštva i ubrzanje procesa europskih integracija u Bosni i Hercegovini. Ovaj strateški dokument sadrži nekoliko sektorskih prioriteta i odgovarajućih mjera. SRS će biti zamijenjen DIP (Državnim investicijskim planom).
- **Državni ekološki akcijski plan (DEAP)**, koji je pripremljen uz potporu Svjetske banke u oba entiteta paralelno, predstavlja strateški dokument za planiranje održivog razvoja. On obuhvaća spisak prioriteta projekata u oblasti okoliša. Pored toga, već postoji mnoštvo Lokalnih ekoloških akcijskih planova.

4.2 Programi u Crnoj Gori

Kao najmlađa nezavisna država među zemljama zapadnog Balkana, Crna Gora trenutno priprema državne programe, strategije i glavne planove gospodarskog razvoja, zaštite okoliša, prostornog planiranja i razvoja turizma. Ovaj prekogranični program je sukladan slijedećim dokumentima:

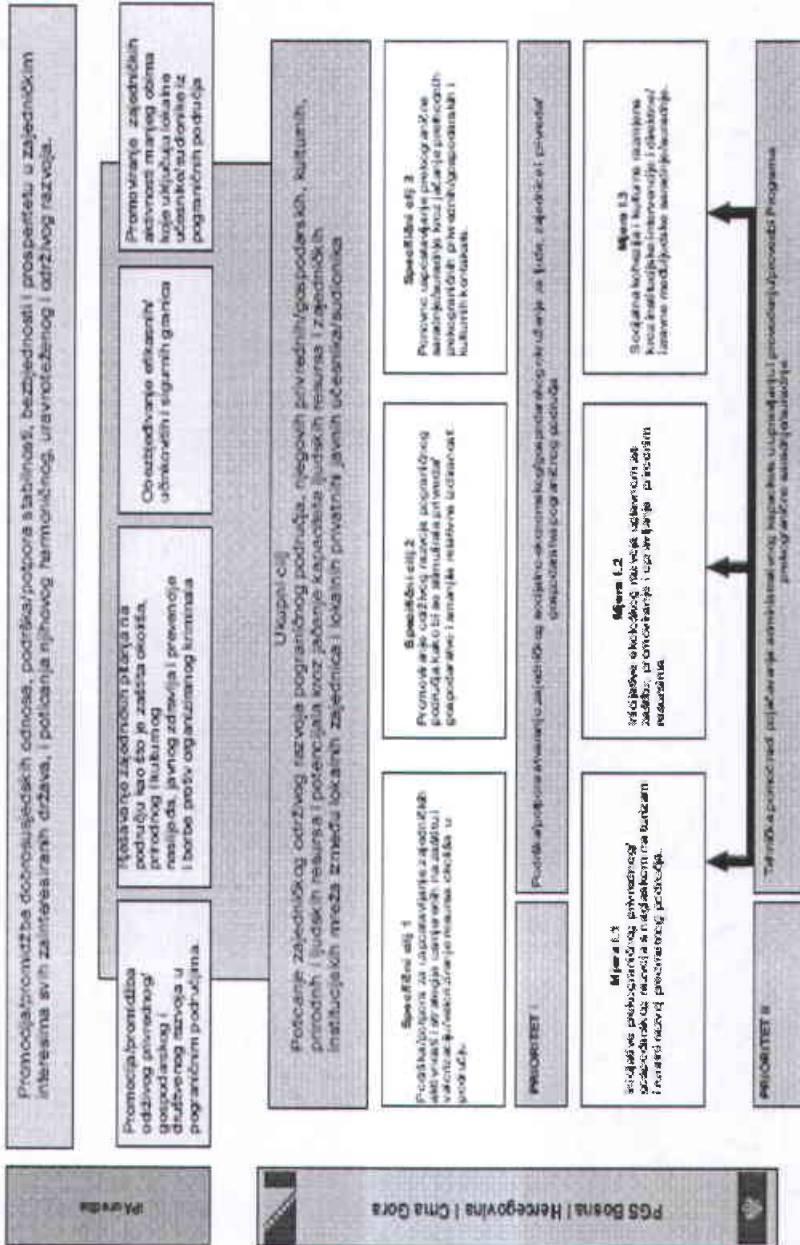
- Državna strategija održivog razvoja Crne Gore, izrađena tako da zadovolji izazove u zaštiti okoliša i upravljanju prirodnim resursima, gospodarskim i društvenim razvojem;

Program prekogranične suradnje

- Program rada gospodarskih reformi, kojim se uspostavlja niz međusobno povezanih aktivnosti koje će transformirati crnogorsko gospodarstvo;
- Glavni planovi za upravljanje otpadnim vodama i upravljanjem čvrstim otpadom, objezbjeđujući direktive za učinkovitu kontrolu i smanjenje postojećeg zagađenja voda;
- Glavni plan za razvoj turizma, temeljni strateški dokument za turizam kao glavno razvojno sredstvo državnog gospodarstva;
- Prostorni plan Crne Gore koji definira uporabu prostora u cilju planskog razvoja do 2020. godine.

Osim toga, program je sukladan mapi puta prema Provedbi decentraliziranog sustava provedbe i prema realizaciji Provedbe decentraliziranog sustava.

PREDLOŽENI PRIORITET I MJERE

Program prekogranične suradnje

Dio III Financijske odredbe

1. Financijski plan za prekogranični program 2007 – 2013

PRIORITETI	Bosna i Hercegovina						Crna Gora			
	EU sredstva		Državna sredstva		Ukupna sredstva		EU sredstva	Državna sredstva	Ukupna sredstva	Stopa EU doprinosa (d)=(a)/(c)
	(a)	(c)	(c)=(a)+(b)	(a)	(b)	(c)=(a)+(b)				
20 07	1-Gospodarski i socijalni razvoj	450.000	79.411	529.411	540.000	95.294	635.294	85%	85%	
	2 - Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	60.000	10.588	70.588	85%	85%	
	UKUPNO	500.000	88.235	588.235	600.000	105.882	705.882	85,00%	85,00%	
20 08	1-Gospodarski i socijalni razvoj	450.000	79.411	529.411	540.000	95.294	635.294	85%	85%	
	2 - Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	60.000	10.588	70.588	85%	85%	
	UKUPNO	500.000	88.235	588.235	600.000	105.882	705.882	85,00%	85,00%	
20 09	1-Gospodarski i socijalni razvoj	450.000	79.411	529.411	540.000	95.294	635.294	85%	85%	
	2 - Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	60.000	10.588	70.588	85%	85%	
	UKUPNO	500.000	88.235	588.235	600.000	105.882	705.882	85,00%	85,00%	
20 10	1-Gospodarski i socijalni razvoj	450.000	79.411	529.411	540.000	95.294	635.294	85%	85%	
	2 - Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	60.000	10.588	70.588	85%	85%	
	UKUPNO	500.000	88.235	588.235	600.000	105.882	705.882	85,00%	85,00%	
20 11	1-Gospodarski i socijalni razvoj	450.000	79.411	529.411	540.000	95.294	635.294	85%	85%	
	2 - Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	60.000	10.588	70.588	85%	85%	

Program prekogranične suradnje

	UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
20 12	1-Gospodarski i socijalni razvoj	540.000	95.294	635.294	85%	540.000	95.294	635.294	85%
	2 - Tehnička pomoć	60.000	10.588	70.588	85%	60.000	10.588	70.588	85%
	UKUPNO	600.000	105.882	705.822	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
20 13	1-Gospodarski i socijalni razvoj	540.000	95.294	635.294	85%	540.000	95.294	635.294	85%
	2 - Tehnička pomoć	60.000	10.588	70.588	85%	60.000	10.588	70.588	85%
	UKUPNO	600.000	105.882	705.822	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
	Sve ukupno	3.700.000	652.939	4.352.819		4.200.000	714.114	4.941.174	

Doprinos EU je izračunat u odnosu na prihvatljive troškove, koji se temelje na ukupnim troškovima, kako je dogovoreno od strane zemalja sudionica i izloženo u prekograničnom programu. Doprinos EU na razini osi prioriteta ne prelazi gornju granicu od 85% od prihvatljivih troškova.

Sufinanciranje u sklopu osi prioriteta I objezbjeduju krajnji korisnici granta, i ono može doći iz javnih i privatnih fondova. Krajnji korisnici granta treba da sudjeluju sa najmanje 15% od **ukupnih** prihvatljivih troškova projekta, kako za investicije, tako i za projekte izgradnje institucija. Sufinanciranje u sklopu osi prioriteta II objezbjediti će državni organi.

Program prekogranične suradnje

Dio IV Odredbe o provedbi

Odredbe o provedbi za IPA prekogranični program Bosna i Hercegovina – Crna Gora su sukladni Uredbi Komisije (EZ) broj 718/2007 (u daljem tekstu: tekstu "IPA Uredba o realizaciji"), kojom se provodi Uredba Savjeta (EZ) br. 1085/2006 koja uspostavlja Instrument za pretprijetnu pomoć.

Sukladno člankom 10(2) IPA Uredbe o realizaciji, obje zemlje upravljaju programom prema modelu centraliziranog upravljanja, gdje su odgovarajuće Delegacije Europske unije Ugovorni organi.

1. Programske strukture

1.1 Organizacijske strukture na državnoj razini

Sukladno Čl. 32(2) IPA Uredbe o realizaciji, u svakoj zemlji Nacionalni IPA koordinatori (NIPAK) su odredili i imenovali koordinatora za IPA Komponentu II:

U Bosni i Hercegovini: **Direkcija za europske integracije.**

U Crnoj Gori: **Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija.**

Koordinator IPA Komponente II predstavlja također i glavnu svezu između svake zemlje korisnice i Komisije, za sva pitanja koja se odnose na sudjelovanje odgovarajućih zemalja u svim programima u okviru IPA Komponente prekogranične suradnje.

1.2 Operativne strukture na razini Programa

Provođenje prekograničnog programa vrši se preko Operativne strukture (OS) (Čl. 139 IPA Uredbe o realizaciji) koja je uspostavljena u svakoj zemlji. One su:

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Direkcija za europske integracije Vijeće ministara Trg BiH 1 71000 Sarajevo	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Stanka Dragojevića 2 81000 Podgorica

Operativna struktura svake zemlje blisko saraduje u programiranju i provedbi odgovarajućih prekograničnih programa, uspostavljajući zajedničke mehanizme za koordinaciju. OS su odgovorne za provedbu programa svaka u svojoj zemlji.

Operativne strukture su, između ostalog, odgovorne za:

- Pripremanje prekograničnog programa sukladno Članku 91 IPA Uredbe o realizaciji;
- Pripremanje amandmana na program o kojima će raspravljati Zajednički nadzorni odbor (ZNO);
- Imenovanje svojih zastupnika u ZNO;
- Uspostavljanje Zajedničkog tehničkog tajništva (Čl. 139.4 IPA Uredbe o realizaciji) i vođenje njegovog rada;

Program prekogranične suradnje

- Pripremanje i provedbu strateških odluka ZNO, gdje je to potrebno, uz potporu Zajedničkog tehničkog tajništva;
- Izvješćivanje odgovarajućim NIPAC koordinatorima/koordinatorima Komponente II IPA o svim aspektima koji se tiču provedbe Programa;
- Uspostavljanje sustava, uz pomoć ZTT, za prikupljanje pouzdanih informacija o realizaciji Programa i pružanje podataka ZNO-u, koordinatoru za IPA Komponentu II i Komisiji;
- Objezbjeđivanje kvaliteta provedbe prekograničnog programa zajedno sa ZNO;
- Objezbjeđivanje toga da korisnici granta adekvatno objezbijede napredak projekta i financijsko izvješćivanje (nadzor) i valjano financijsko upravljanje (kontrola);
- Slanje Komisiji i odgovarajućim Nacionalnim IPA koordinatorima godišnjeg izvješća i završnog izvješća o provedbi prekograničnog programa pošto ih pregleda ZNO;
- Organiziranje informacija i aktivnosti publiciteta u cilju podizanja svijesti o mogućnostima koje pruža Prekogranični program, ili davanje mandata ZTT da podrži ovakve aktivnosti, ili da ih obavi;
- Provedbe nadzora – gdje je to potrebno, uz potporu Zajedničkog tehničkog tajništva – pozivanjem na pokazatelje o kojima je riječ u Članku 94(1)(d) IPA Uredbe o realizaciji;

1.3 Ugovorni organi

U obje zemlje Delegacija Europske unije je Ugovorni organ (UO).

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Delegacija Europske unije u Bosni i Hercegovina	Delegacija Europske unije u Crnoj Gori
Skenderija 3a 71000 Sarajevo	Vuka Karadžića 12 81000 Podgorica
Telefon: +387 33 254 731 Faksimil: +387 33 666 037	Tel: +382 (0) 20 444 600 Faksimil: +382 (0) 20 444 666

U obje zemlje, sukladno Članku 140(1) IPA Uredbe o realizaciji, Europska Komisija zadržava opštu odgovornost za ex ante evaluaciju poziva za podnošenje prijedloga i za funkcije dodjele grantova, tendera, ugovaranja i plaćanja.

Odgovornosti Ugovornih organa su, *između ostalog*, slijedeće:

- Odobranje dokumentacije za poziv za dostavljanje ponuda;
- Odobranje sastava Zajedničkog upravnog odbora;
- Odobranje izvješća o evaluaciji i liste projekata;
- Prisustvo u Zajedničkom nadzornom odboru u savjetodavnom svojstvu;
- Potpisivanje ugovora sa korisnicima granta, uključujući i revizije proračuna (uz potporu koju po potrebi pružaju OS-e i ZTT);

1.4 Zajednički nadzorni odbor

U roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu prvog sporazuma o financiranju koji se

Program prekogranične suradnje

odnosi na program, zemlje korisnice uspostaviti će Zajednički nadzorni odbor iz Članka 142 IPA Uredbe o realizaciji.

ZNO predstavlja organ prekograničnog programa koji donosi odluke, a sastoji se od zastupnika na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini zemalja korisnica, uključujući i zastupnike Operativnih struktura, kao i od socijalno-gospodarskih sudionika u programskom području. Europska komisija učestvuje u radu ZNO u savjetodavnom svojstvu.

Zajednički nadzorni odbor se sastaje najmanje dva puta godišnje na inicijativu zemalja sudionica ili Komisije i njime predsjedava zastupnik jedne od zemalja sudionica po principu rotacije.

Na svom prvom sastanku, zajednički nadzorni odbor sastavlja svoj pravilnik – sukladno mandatu Zajedničkog nadzornog odbora utvrđenom od strane Komisije – i usvaja ga kako bi provodio svoju misiju u skladu IPA Uredbom o realizaciji.

Odgovornosti Zajedničkog nadzornog odbora su, između ostalog, slijedeće:

- Nadgledanje programiranja i učinkovite provedbe Programa;
- Razmatranje i odobravanje kriterija za izbor aktivnosti koje se financiraju kroz prekogranični program, i odobravanje svih revizija ovih kriterija sukladno potrebama programiranja;
- Periodično vršenje revizije napretka u ostvarivanju konkretnih (i kvantificiranih) ciljeva programa temeljem dokumenata koje podnesu Operativne strukture;
- Razmatranje rezultata provedbe, posebice postizanja ciljeva utvrđenih za svaku os prioriteta i ocjena o kojima je riječ u Članku 57(4) i Članku 141 IPA Uredbe o realizaciji;
- Razmatranje godišnjeg i završnog izvešća o realizaciji prije njihovog dostavljanja od strane OS odgovarajućem koordinatoru NIPAC i Komisiji (Članak 144 IPA Uredbe o realizaciji);
- Odbor je odgovoran za izbor aktivnosti. U tom cilju, po potrebi (i temeljem datog slučaja), on može delegirati ovu funkciju Upravnom odboru (da obavlja ulogu odbora za evaluaciju), čijeg člana određuju Operativne strukture. Sastav Upravnog odbora treba da bude odobren od strane Delegacije EU;
- Odbor može da predloži svaku reviziju ili pregled prekograničnog programa, koji će vrlo vjerovatno omogućiti postizanje ciljeva iz Članka 86(2) IPA Uredbe o realizaciji, ili će poboljšati sopstveno upravljanje, uključujući i financijsko upravljanje;
- Razmatranje i odobravanje svakog prijedloga za izmjenu i dopunu sadržaja prekograničnog programa;
- Odobravanje okvira zadataka ZTT;

1.5 Zajedničko tehničko tajništvo

Sukladno Članku 139(4) IPA Uredbe o realizaciji, OS uspostavlja Zajedničko tehničko tajništvo (ZTT) da pomaže ZNO i OS u obavljanju njihovih dužnosti i odgovornosti. Operativne strukture zajednički će razraditi sustavni opis poslova za članove ZTT, kao i detaljne pravilnike o radu ZTT.

ZTT-om zajednički upravljaju obje Operativne strukture.

Program prekogranične suradnje

Troškovi ZTT-a i njegove podružnice sufinanciraju se iz proračuna Tehničke pomoći programa, pod uvjetom da se odnose na zadatke kvalificirane za sufinanciranje sukladno pravilima EU.

ZTT je administrativni organ programa koji je zadužen je za svakodnevno upravljanje programom i za njegovo administrativno organiziranje.

Zajedničko tehničko tajništvo se nalazi u **Sarajevu, u Bosni i Hercegovini**, i imati će svoju podružnicu u **Nikšiću, u Crnoj Gori**. Zajedničko tehničko tajništvo sastojati će se od zaposlenih sa obje strane granice, objezbjedujući tako različito, svestrano znanje, jezične vještine i specifično/ciljano predznanje. Operativne strukture bi trebalo da ugovore svoje osoblje.

Odgovornosti Zajedničkog tehničkog tajništva i njegove podružnice:

ZTT je administrativni organ programa zadužen za svakodnevno upravljanje programom. On pomaže ZNO i OS u provedbi programa. On je odgovoran, *između ostalog*, za slijedeće zadatke:

- Obavljanje funkcije tajništva za Operativne strukture i ZNO, uključujući pripremu i slanje dokumentacije za sastanke i zapisnike sa sastanaka (na dva ili više jezika, ako je potrebno);
- Uspostavljanje, redovito održavanje i ažuriranje sustava nadgledanja (unošenje podataka na razini programa i projekta);
- Pripremanje i dostavljanje svih dokumenata potrebnih za provedbu projekta (opće informacije na razini programa, opće informacije na razini projekta, smjernice, kriteriji, zahtjev za prikupljanje projektnih ideja, paket za prijavu-smjernice, kriteriji za odabir projekata, prihvatljivost, formulari za izvješćivanje, ugovori);
- Pokretanje informativne kampanje, obuka, telefonskih linija za pružanje pomoći, i internetskih stranica za pitanja i odgovore, u cilju pružanja potpore potencijalnim kandidatima koji pripremaju prijavu za projekt;
- Pružanje pomoći mogućim korisnicima u pronalaženju partnera i definiranju projekta;
- Upravljanje postupkom Poziva za podnošenje prijedloga projekata, uključujući prijam i registriranje prijave projekta, obavljanje početne procjene (npr. ispitivanje potpunosti dokumentacije u prijavi, i ispunjenosti kriterija podobnosti) i pripremanje dokumentacije za postupak evaluacije;
- Uvjeravanje u to da je sva relevantna dokumentacija potrebna za ugovaranje blagovremeno na raspolaganju Delegaciji EU;
- Pripremanje standardiziranih obrazaca za prijavu projekata, njihovu procjenu, ugovaranje, provedbu, praćenje i izvješćivanje na predlošcima i modelima uvrštenim u PRAG, u najvećoj mogućoj mjeri;
- Organiziranje i upravljanje ad hoc bazom podataka programa, temeljem podataka izravno prikupljenih u toku postupka poziva za podnošenje prijedloga projekata, i onih koje redovito prenose Operativne strukture;
- Vođenje zajedničke informacijske i promidžbene aktivnosti pod vodstvom ZNO i OS, uključujući i postavljanje i održavanje zvanične internetske stranice programa;
- Pripremanje, provedba i izvješćivanje o nadzornim posjetama projekata;

Program prekogranične suradnje

- Objebzbeđivanje ulaznih informacija za godišnja i završna izvješća o prekograničnom programu;
- Planiranje sopstvenih aktivnosti sukladno planu rada koji na godišnjoj razini odobrava ZNO;

1.6 Korisnici Programa

Definicija vodećih korisnika i drugih korisnika

Prema članku 96(3) IPA Uredbe o realizaciji, ukoliko postoji nekoliko krajnjih korisnika aktivnosti u svakoj od zemalja sudionica, one imenuju vodećeg korisnika između sebe prije dostavljanja prijedloga aktivnosti. Vodeći korisnik preuzima odgovornosti navedene u nastavku teksta glede realizacije operacije.

Odgovornosti Vodećih korisnika i ostalih Korisnika

Odgovornosti vodećih korisnika

Prema odredbama Članka 96(3) IPA Uredbe o realizaciji, vodeći korisnik preuzima slijedeće odgovornosti za dio aktivnosti koji se obavlja u datoj zemlji:

- On treba da sačini dogovore za svoje odnose sa krajnjim korisnicima koji sudjeluju u dijelu aktivnosti koji se obavlja u datoj zemlji, sukladno odredbama koje, između ostalog, sadrže i one koje garantiraju stabilno financijsko upravljanje dodijeljenim sredstvima za operacije, uključujući i aranžmane za povrat nepropisno isplaćenih sredstava;
- Odgovoran je za objebzbeđivanje realizacije dijela operacije koji se odvija u datoj zemlji;
- Odgovoran je za prijenos doprinosa EU krajnjim korisnicima koji sudjeluju u dijelu operacija koji se odvija u datoj zemlji;
- Treba da objebzbijedi to da su troškovi koje prezentiraju krajnji korisnici, koji sudjeluju u dijelu aktivnosti koji se odvija u datoj zemlji, utrošeni u cilju provedbe aktivnosti i da odgovaraju aktivnostima koje su dogovorene između krajnjih korisnika koji sudjeluju u operaciji.

Vodeći korisnici iz zemalja sudionica osiguravaju blisku suradnju i koordinaciju između sebe u provedbi aktivnosti.

Odgovornosti drugih korisnika

Svaki korisnik koji sudjeluje u operaciji:

- Sudjeluje u radu;
- Odgovoran je za objebzbeđivanje realizacije operacije u njegovoj nadležnosti sukladno planu projekta i sporazumu koji je potpisan sa vodećim korisnikom;
- Suraduje sa ostalim partnerskim korisnicima u realizaciji operacije, i izvješćivanju o nadzoru;
- Objebzbeđuje informacije koje se zahtijevaju za reviziju koju sprovode revizorska tijela koja su za to odgovorna;

Program prekogranične suradnje

- Preuzima odgovornost u slučaju bilo kakve neregularnosti u troškovima koji su iskazani, uključujući i eventualnu otplatu Komisiji;
- Odgovoran je za mjere informiranja i komunikacije sa javnošću.

Funkcionalni Vodeći korisnik

U slučaju zajedničkih projekata (u kojima učestvuju Vodeći korisnici sa obje strane, i koji su zasebno ugovoreni od strane Ugovornih organa BiH i CG), dva (2) Vodeća korisnika imenuje među sobom Funkcionalnog Vodećeg korisnika prije podnošenja prijedloga projekta.

Funkcionalni Vodeći korisnik je:

- Odgovoran za sveukupnu koordinaciju projektnih aktivnosti sa obje strane granice;
- Odgovoran za organiziranje zajedničkih sastanaka partnera na projektu;
- Odgovoran ZTT-u za izvješćivanje o općem napretku zajedničkog projekta.

2. Pravila za provedbu

2.1 Temeljna pravila za provedbu

Ovaj Prekogranični program financira zajedničke aktivnosti koje su zajednički odabrane od strane zemalja sudionica putem jedinstvenog poziva za podnošenje ponuda koji pokriva cijelo prihvatljivo područje.

Odabrane aktivnosti obuhvaćaju krajnje korisnike iz obje zemlje koji surađuju na najmanje jedan od slijedećih načina: zajednički razvoj, zajednička provedba, zajedničko osoblje i zajedničko financiranje (Čl. 95 IPA Uredbe o realizaciji).

ZNO je odgovoran za odabir projekata.

Ugovorni organ je odgovoran za izdavanje ugovora o donacijama, kao i za ex ante kontrolu procesa dodjele granta.

2.2 Poziv za dostavljanje prijedloga

Postupak dodjele granta je sukladan odredbama IPA Uredbe o realizaciji (npr. Članci 95, 96, 140, 145, itd).

Gdje je to moguće, potrebno je pratiti postupke i standardne predloške PRAG, osim ako odredbe IPA Uredbe o realizaciji i/ili zajednička priroda poziva zahtijevaju prilagodbu.

a) Priprema Paketa dokumenata za prijavu

1. Zajedničko tehničko tajništvo, pod nadzorom Zajedničkog nadzornog odbora, sastavlja jedinstveni Poziv za podnošenje prijedloga, Uputstva za podnositelje i Prijavni obrazac, kao i druge dokumente u svezi sa realizacijom shema granta, objašnjavajući pravila o prihvatljivosti podnositelja prijave i partnera, tipove aktivnosti i troškove koji su prihvatljivi za financiranje i kriterije evaluacije, prateći, što je bliže moguće, formate predviđene u PRAG;

Program prekogranične suradnje

2. Obrazac za prijavu bi trebalo da pokriva oba dijela projekta (za stranu granice u Bosni i Hercegovini/Crnoj Gori, odnosno zajedničku prijavu), ali sa jasnim razdvajanjem aktivnosti i troškova sa svaku stranu granice. Elementi sadržani u paketu (kriteriji prihvatljivosti i evaluacije, itd.) moraju biti u potpunosti sukladni odgovarajućem Sporazumu o financiranju;

Program prekogranične suradnje

3. Kada Zajednički nadzorni odbor odobri Poziv za podnošenje prijedloga, Naputak za kandidate, i njegove dodatke, odgovarajuća Operativna struktura ih dostavlja odgovarajućoj Delegaciji EU na odobrenje;

b) Objavljivanje jedinstvenog Poziva za podnošenje prijedloga

4. Prilikom pokretanja Poziva za podnošenje prijedloga, OS, uz pomoć ZTT, preuzima sve odgovarajuće mjere da objezbjedi to da državno i regionalno objavljeni Poziv za podnošenje prijedloga stigne do ciljnih grupa sukladno zahtjevima Praktičnog vodiča. Paket za prijavu će biti dostupan na internetskoj stranici programa i internetskoj stranici Delegacijā EU (Ugovorni organ), kao i u štampanoj formi;
5. ZTT je zadužen za informativnu kampanju i odgovaranje na pitanja potencijalnih podnositelja prijave. ZTT objezbjeđuje savjetovanje potencijalnih podnositelja prijave po pitanju razumijevanja i formuliranja ispravnih i točnih obrazaca za prijavu;
6. Pitanja i odgovori trebalo bi da budu dostupni na internetskim stranicama Programa i Delegacijā EU.

2.3 Odabir projekata nakon poziva za podnošenje prijedloga

Sukladno IPA Uredbi o realizaciji, dostavljeni prijedlozi projekata proći će zajednički postupak odabira. Evaluacija projekata bi trebalo da prati pravila PRAG (Poglavlje 6.4.) kako je prilagođeno odredbama IPA Uredbe o realizaciji (npr. Članak 140 o ulozi Komisije u aktivnostima odabira)⁶.

Zajednički Upravni odbor, kojeg je odredio i imenovao Zajednički nadzorni odbor, ocijeniti će projekte u odnosu na kriterije navedene u Paketu za prijavu, i ustvrdiće rang listu prema PRAG. Temeljem toga Zajednički nadzorni odbor potom donosi konačnu odluku o projektima koji će se preporučiti za financiranje Ugovornim organima (Delegacijama EU u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori).

Glavni koraci u postupku trebalo bi da budu:

- ZTT prikuplja i registrira dolazne prijedloge projekata;
- ZNO je odgovoran za procjenu prijedloga projekata sukladno kriterijima o prihvatljivosti. Međutim, kada je to potrebno, ZNO može odrediti Zajednički upravni

⁶ IPA Uredba o realizaciji za Komponentu II predviđa, između ostalog, određeni stupanj decentralizacije u postupku evaluacije i selekcije, odnosno u zemljama korisnicama u kojima se upravlja IPA fondovima u okviru centraliziranog pristupa (npr. gdje su državni organi imenovali Odbor za evaluaciju koji učestvuje u ZNO, a ne Komisija, odnosno, Ugovorni organ).

Program prekogranične suradnje

odbor za procjenu administrativne usaglašenosti, podobnosti i procjene tehničkih i financijskih kvaliteta prijedloga;

- Članovi Zajedničkog upravnog odbora imenuju se isključivo temeljem tehničke i profesionalne stručnosti u datoj oblasti. Delegacije EU odobravaju sastav Zajedničkog upravnog odbora. Promatrač kojeg imenuje Delegacija Europske unije (ugovorni organ) može sudjelovati u aktivnostima ZUO;
- Obje OS mogu predložiti isti broj spoljašnjih procjenitelja koji se financiraju iz odgovarajućih dodijeljenih sredstava TP;
- Upravni odbor ocjenjuje projekte u odnosu na uvjete i kriterije koji su uspostavljeni u Pozivu za podnošenje prijedloga – Paketu za prijavu, i prema postupcima PRAG;
- ZNO zaprima od Upravnog odbora Izvešće o evaluaciji i rang listu projekata i glasova o prihvatanju predložene rang liste. Članovi Upravnog odbora prisustvuju sjednici ZNO kako bi predstavili postupak evaluacije. ZNO ima mogućnost:
 - o Prihvatiti Izvješće o evaluaciji i preporučiti ugovornim organima da ugovore odabrane projekte;
 - o Zahtijevati jedan krug preispitivanja prijedloga projekata ako kvalificirana većina njegovih članova sa pravom glasovanja glasuje za takav postupak, i pod uvjetom da postoji jasno naveden tehnički razlog koji utječe na kvalitetu Izvješća o evaluaciji, odnosno ako nije jasno kako su projekti ocijenjeni i rangirani;
 - o Odbaciti Izvješće o evaluaciji i listu projekata, ukoliko postoji opravdan razlog za sumnju glede objektivnosti ili kvalifikacija Upravnog odbora;
 - o Ni pod kojim uvjetima ZNO nema pravo promijeniti rezultate ili preporuke Upravnog odbora, niti smije mijenjati predloške evaluacije koje su popunili ocjenitelji;
- Delegacije EU (Ugovorni organi) odobravaju izvješće o evaluaciji postupka o izboru i konačnu listu sredstava koja će se odobriti. Ako je potrebno, Delegacije EU mogu zatražiti pojašnjenja od ZNO;
- Zajedničko tehničko tajništvo obavještava svakog podnositelja o rezultatima postupka izbora;
- Delegacije EU u svakoj zemlji izdaju ugovore o grantu odgovarajućem vodećem korisniku svakog odabranog projekta.

3. Informiranje, promoviranje i savjetovanje

Zemlje korisnice i nacionalni IPA koordinatori pružaju informacije o programu i, po potrebi, objavljuju program i aktivnosti uz pomoć Zajedničkog tehničkog tajništva.

Sukladno Članku 90 Uredbe (EZ, Euroatom) br. 1605/2002, Komisija objavljuje relevantne informacije o ugovorima. Komisija objavljuje rezultate o tenderskom postupku u Službenom glasniku Europske Unije, na internetskoj stranici EuropeAid, kao i u svakom drugom odgovarajućem mediju, sukladno postojećim postupcima ugovora za spoljne aktivnosti EU.

Mjere informiranja i promoviranja su prezentirane u vidu plana komunikacije čija je provedba

Program prekogranične suradnje

odgovornost odgovarajućih Operativnih struktura. ZTT će tako detaljne informacije i plan promoviranja predstaviti u strukturiranom obliku ZOP-u (vidjeti u nastavku), jasno postavljajući ciljeve i ciljne grupe, sadržaj i strategiju mjera, kao i indikativni proračun koji se financira iz proračuna za Tehničku pomoć Programa prekogranične suradnje.

Konkretna mjera za informiranje i promoviranje uglavnom će se fokusirati na:

- Objebzbeđivanje šire rasprostranjenosti prekograničnog programa (prevedenog na lokalni jezik) među zainteresiranim stranama i potencijalnim korisnicima;
- Objebzbeđivanje promidžbenih materijala, organiziranje seminara i konferencija, medijskih saopćenja, i upravljanje internetskom stranicom programa radi podizanja svijesti, interesovanja, i poticanja i ohrabivanja sudjelovanja;
- Objebzbeđivanje najbolje moguće promidžbe za Pozive za dostavljanje prijedloga;
- Objavljivanje spiska krajnjih korisnika.

Zajedničko tehničko tajništvo u suradnji sa ZNO izraditi će sveukupnu strategiju informiranja i promoviranja za provedbu programa, i razvoj zajedničkog sustava za odnose sa javnošću u svezi sa programom:

- za izradu i održavanje internetske stranice;
- za održavanje neophodnih odnosa s javnošću i komunikacije sa medijima;
- za razvijanje informacijskih i promidžbenih materijala;
- za organiziranje zajedničkih seminara i konferencija za razvoj projekata;
- za uključivanje zastupnika Europske komisije u informiranju i promoviranju;
- za imenovanje osobe zadužene za informiranje i promoviranje.

4. Financijsko upravljanje

Doprinos Europske komisije ne može biti veći od 85% od prihvatljivih troškova, i ne može biti manji od 50% od prihvatljivih troškova aktivnosti. Državno sufinanciranje iznosi najmanje 15% i najviše 50% od ukupnih prihvatljivih troškova aktivnosti.

U okviru centraliziranog upravljanja, Europska komisija obavljati će sve tendere, ugovaranja i isplate, temeljem dokumenata koje dostave korisnici, a sukladno pravilima ugovaranja i nabavke koja su navedena u Praktičnom vodiču Europske komisije za ugovaranje (PRAG).

ZNO će objebzbijediti uspostavljanje pouzdanog računalnog računovodstva, nadgledanja i financijskog izvješćavanja, što će omogućiti adekvatnu sljedivost revizije.

Europska komisija i državni organi za reviziju imati će ovlaštenje vršiti reviziju Prekograničnog programa.

5. Nadzor i evaluacija

5.1 Nadzor na razini Projekta

5.1.1. Ugovorne obveze

Vodeći korisnici šalju narativna i financijska Privremena i Završna izvješća svojim odgovarajućim Ugovornim organima sukladno standardnim uvjetima njihovih ugovora o

Strana 58 od 60

(paraf)

Program prekogranične suradnje

grantu.

5.1.2. Izvješćivanje na razini Prekograničnog projekta

Pored toga, gdje je relevantno, Funkcionalni Vodeći korisnik projekta podnosi Izvešća o napretku projekta Zajedničkom tehničkom tajništvu, dajući pregled projektnih aktivnosti i dostignuća sa obje strane granice, i njihove koordinacije prema pokazateljima koji su definirani u zajedničkom prijedlogu projekta.

5.2 Nadzor nad Programom

Temeljem izvješća o napretku projekta koji su prikupljeni, ZTT sastavlja Zajedničko izvješće o realizaciji i dostavlja ga na razmatranje u ZNO.

Operativne strukture zemalja korisnica šalju Komisiji i odgovarajućim nacionalnim IPA koordinatorima godišnje izvješće i završno izvješće o realizaciji prekograničnog programa nakon pregleda od strane ZNO.

Godišnje izvješće dostavlja se do 30. lipnja svake godine i po prvi put u drugoj godini nakon usvajanja prekograničnog programa.

Završno izvješće dostavlja se najkasnije 6 mjeseci nakon završetka prekograničnog programa.

Sadržaj izvješća mora biti sukladan zahtjevima iz Članka 144 IPA Uredbe o realizaciji.

5.3 Evaluacija Programa

Evaluacije se sprovode sukladno Članku 141 IPA Uredbe o realizaciji. Evaluacija ima za cilj poboljšati kvalitetu, učinkovitost i dosljednost u pomoći iz fondova EU, kao i strategiju i provedbu prekograničnih programa, uz vođenje računa o cilju održivog razvoja i relevantnom zakonodavstvu EU po pitanju utjecaja na okoliš.

Ex ante evaluacija nije provedena sukladno odredbama Članka 141 u svjetlu principa proporcionalnosti.

U toku perioda programiranja, zemlje sudionice i/ili Europska komisija vrše evaluacije u svezi sa praćenjem prekograničnog programa, posebice onda gdje praćenje otkriva značajno udaljavanje od prvotno utvrđenih ciljeva, ili gdje su prijedlozi upućeni na reviziju prekograničnog programa. Rezultati se šalju u ZNO za prekogranični program i Komisiji.

Evaluacije vrše stručnjaci ili tijela, bilo da su interni, ili eksterni. Rezultati se objavljuju sukladno važećim pravilima o pristupu dokumentima. Evaluacija se financira iz proračuna Tehničke pomoći programa.